

סימן א

שמחה במפלת הרשעים

בסתירת הפסוקים ומדרשי חז"ל / סברת הרשב"ץ / סברת ס' חסידים /
 ביורד סברת המהרש"א והחוות יאיר / ראייה שאין לשמח מצד
 ההליכה בדרכי ה' / נסיון להוכיח מברכה על מיתת ב"ד / סברת
 ברוריה והדברי המהר"ל בזה / דברי הזוה"ק בדין מפלת הרשעים /
 לסיכום השיטות / מהי נקודת המחלוקת / שמחה על איבוד רשעי
 ישראל בהלכה / היחס לאיבוד רשעי ואויבי הגוים בהלכה / סיכום /
 היוצא למסקנה

ידידי היקר ר' ..... שלום רב!

שאלתני מה דעתי על מה שמתרחש במדינות שמסביב לנו, ביחס לאותם
 ישמעאליים רשעים הטובחים זה בזה, ואיך צריך יהודי ירא שמים להתייחס
 לזאת. האם להצטער על כך או לשמח במפלת הרשעים.
 וכמראה מקום אביא לך המקורות ודעת הפוסקים השונים, וכמובן שאיני אלא
 כמציע הדברים ואתה עשה לך רב.
 וזה התחילה בעזרת שוכן מעונה.

בסתירת הפסוקים ומדרשי חז"ל

ולא אמר הללויה עד שראה במפלתן
 של רשעים שנא': 'יתמו חטאים מן
 הארץ ורשעים עוד אינם הללויה'."

ממקורות אלו משמע כי יש לשבח
 לבורא ית' ולשמוח בראותינו מפלת
 הרשעים. גם **ממדרש תהלים** (מזמור
 ד פס' יג) מבואר שעל ישראל לומר
 שירה במפלת הרשעים: "דבר אחר:
 'למנצח בנגינות' זהו שאמר הכתוב:
 'בטוב... ובאבוד רשעים רינה'. מה

המקורות המורים שיש לשמוח במפלת
 רשעים

אמת כי המתבונן בסוגיא זו בלשונות
 הפסוקים ובדברי חז"ל תתפסהו
 המבוכה, שכן כנגד כל פסוק או
 מאמר מדברי חז"ל ניתן להביא
 חבילות ראיות לצד שכנגד. ראה
במשלי (יא, י) שנאמר שם: "באבוד
 רשעים רינה", וכן בגמרא **בברכות** (ט
 ע"ב): "אמר ר' יהודה בריה דר"ש בן
 פזי מאה ושלוש פרשיות אמר דוד

בסנהדרין (פי"ד הל' י) אומרת: "כשם ששמחה לפני המקום בקיומם של צדיקים כך שמחה לפני המקום באבדן הרשעים, שנא': 'באבוד רשעים רינה'".

הרי שאף הקב"ה שמח במפלת הרשעים.

כן משמע קצת גם ממסכת שמחות (פ"ג ה"א) שהרשעים באים לעולם באהבה שמא יולידו בנים כשרים או יעשו תשובה. ונפטרין באהבה שהרי הם פוסקים מלהכעיס את המקום, שנא' שם: "רשעים חדלו רוגז". ואומר: "באבוד רשעים רינה. ע"כ.

וכן מבואר בספרי במדבר (פ"ב ק"ז) בשם ר' ישמעאל: "אמרו לו תלמידיו (של ר' ישמעאל): רבינו! לפי שהוא אומר: 'ואני הנני מביא את המבול מים על הארץ', שומע אני שיש שמחה לפני המקום? אמר להם יש שמחה לפני המקום כשיאבדו מכעיסיו מן העולם. וכן הוא אומר: 'בטוב רשעים תעלוץ קריה ובאבוד רשעים רינה'... ואומר: 'יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם הללויה'" (אמנם המהר"ל מביא בגור אריה על פר' בשלח, שמלשון הספרי אין ראייה כיון שכתוב שיש שמחה מלפניו והכוונה שאחרים הוא משיש לפניו ולקמן נדון בזה).

עוד קושיא על שמחה במפלת הרשעים ועוד נקודה לעיון. הרי אנו מצווים

כתיב למעלה מן העניין? 'קומה הש"י אב ה' להושיעני אלוקי', ועכשיו אנו מנגנים לפני הקב"ה כשאבדו הרשעים. וכן אתה מוצא: 'וירא ישראל את היד הגדולה', מיד: 'אז ישיר משה'. מהו: 'ויראמו לאמור?' לאמור לדורות כשאתם נכנסים בצרה אל תאמרו אנו עושים מלחמה, אלא: 'ה' ילחם לכם' ואתם אומרים שירה".

המקורות שמהם עולה שאין לשמח

מאידך, עוד נאמר **במשלי** (כד, יז): "בנפול אויבך אל תשמח". וכן אמר שמואל הקטן **באבות** (פ"ד מ"ט). וכן איתא בגמ' **במגילה** (י ע"ב) שר"י בן לוי פתח דרשתו בעניין מגילת אסתר ביחס לדברי ר' יוחנן - שאין הקב"ה שמח במפלתן של רשעים, וכן ביקשו מלאכי השרת לומר שירה בזמן קריעת י"ס ומנע אותם הקב"ה באומר: מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה!?

הרי שאין שמחה לפני המקום באיבוד הרשעים.

אמנם מסקנת הגמ' שהקב"ה אינו שש אך משיש אחרים - וזאת לעומת לשון הפסוק והוראתו של שמואל שבאה לאדם דווקא.

יש פקפוק גם לגבי שמחת הקב"ה במפלת הרשעים

עם זאת, גם לגבי שמחתו של הקב"ה אנו מפוקפקים, שהרי **התוספתא**

אחרים" אינו שכך צריכים לעשות, אלא שכך עושה הוא ית'. וכיון שכך המבוכה רבה ועלינו לברר מה ארוכה תעלה לסתירתנו זו.

לילך במידותיו של הקב"ה (והיא מצוות עשה - עי' סהמ"צ מצווה ח) ולפי זה, אין לנו לשמח במפלת הרשעים. ומזה לכאורה יצא שצריך לומר ש"משיש

סברת הרשב"ץ

שמביא ראייה שאף הקב"ה אינו שש במפלת הרשעים (מהגמ' העוסקת בשירת המלאכים בזמן קריעת ים סוף), ולאח"כ אומר שכל זה לגבי ישראל אך לגבי גוים יש שמחה, אפשר להבין שמה שנאמר שאמר הקב"ה למלאכי השרת: 'מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה', הוא כלפי ישראל, שהם הטובעים בים ולכן אין בנתיים למלאכים לומר שירה. ולפי זה, הגמ' שמקשה ומתרצת: 'הוא אינו שש אך אחרים משיש', הוא כלפי מה שנאמר 'באבוד אחאב שירה'. היינו שכוונת הגמ' לומר שיש שירה בעולם מלפני הקב"ה כשנאבדים הרשעים. ואם כנים דברינו הרי לרשב"ץ אין הוכחה לגבי שמחה על מפלת רשעי האומות, ובק"ו אפשר שאם מותר בשמחת אויב גוי, הרי שמותר בשמחת רשע גוי, ולא רק מפני שאבד שונאו של מקום.

הרשב"ץ - יש לחלק בין ישראל לאוה"ע ובין אויב לרשע

הרשב"ץ על אבות (פ"ד) ביאר שמה שנאמר ב"נפול אויבך אל תשמח", מיירי דווקא בישראל, וכדברי הגמ' במגילה (טז) במה שחילק מרדכי בין נפילת רשעי ישראל והאומות. ומ"מ מבהיר הרשב"ץ, שכיון שמצינו 'באבוד אחאב רינה', א"כ מוכח שמותר לשמח כשאבד שונאו של מקום אך לא מצד שנאתו לאויבו בבין אדם לחבירו. א"כ יצא שבאיבוד ישראל רשע, הדין שיש לשמוח מצד ריבוי כבוד שמים "שאבד שונאו של מקום" כדברי מסכת שמחות וירושלמי אבל רבתי (פ"ב מ"י). ואמנם, לפי זה לגויים נאמר: "ואתה על במותימו תדרוך", ו"באבוד רשעים רינה". ולדידם, אף באויבים שאינם רשעים אין לנו איסור בשמחת נפילתם.

מוכח שלרשב"ץ 'מעשה ידי טובעים' הוא כלפי ישראל

והנה מהשתלשלות דברי הרשב"ץ

סיכום דברי הרשב"ץ וההולכים בדרכו מכל מקום סיכום דבריו הוא, שבישראל אין לשמח בנפילת אויב

באחרון של פסח זמן שמחתינו משום טביעת המצרים, משמע כרשב"ץ שיש שמחה במפלת הגוים. וכן משמע מר' עובדיה ספורנו שכתב בשמות (יח, ט) שיתרו שמח על הצלת ישראל ולא על מפלת מצרים כפי שבאמת היה ראוי כלשון הפסוק ישמח צדיק כי חזה נקם.

אלא ברשע, וגם זה בשמח משום ריבוי כבוד שמים. אמנם בנפילת האומות בכל אופן יכול לשמח ובכל צורה. כדברי הרשב"ץ לחלק בין אויב במילי דעלמא לבין רשע כתב גם ר"י בן שלמה והובאו דבריו במדרש שמואל. ומדברי המהרי"ל בהל' פסח דיני התפילה שכתב שיש אומרים

סברת ספר חסידים

נפילת רשע שמדוברת כאן, לבין נפילת אויב שאינו רשע (שבסי' תקל).

והנה ברור שס' חסידים אינו מחלק כאן בין שמחה פשוטה לשמחה על איבוד הרשעה - כרשב"ץ. אך כן משמע שיש לחלק בין שמחה פשוטה המותרת לבין שמחה לאיד. ומדיוק לשונו ודבריו כאמור, יש לחלק בין שמחה על נפילת אויב לשמחה על נפילת רשע, ושם אולי אפשר לשמח אף לאידם של רשעים.

צ"ל שגם לס' חסידים יש לחלק בין ישראל לאוה"ע

והנה לגבי הגמ' במגילה המחלקת ע"פ דברי מרדכי בין ישראל לעמים ביחס לפס' בנפול אויבך אל תשמח, י"ל שפשט דברי ס' חסידים הוא בישראל שהרי אומר שם שאין לשמח לאיד "חבירו", וסתם חבירו הוא

ס' חסידים - יש לחלק בין אויב לרשע ובין שמחה רגילה לשמחה לאיד

הנה בספר חסידים (ס' תרז) כתב: "כל המצטער על צער הרשעים שהיו אכזריים נפרעים ממנו. וכתיב: 'ובאבוד רשעים רנה', עכ"ל.

ואילו (בסימן תקל) כתב עוד: "ויש שיסורים ופורעניות הבאים עליו לפי ששמח לאיד חבירו לכן יסורים או פורעניות או דקדוקי עניות באים עליו שנאמר: (משלי יז, ה) 'שמח לאיד לא ינקה' וכתיב (שם כד, יז) 'בנפול אויבך אל תשמח'".

מדבריו (בסי' תקל) משמע שאין לשמוח לאיד בנפילת אויבו בבין אדם לחבירו. ומזה, שאם אינו שמח לאיד מותר ואינו נענש. וממה שכתב (בסי' תרז) שצריך לשמח בנפילת רשעים אכזריים, ולא חילק באיזו שמחה, ברור שיש לחלק בין שמחה על

שבאויבנו מן הגוים אין לנו לדחות הגמ' ממה שלא כתוב, וברור א"כ שכך גם נאמר בשיטתו שמותרת השמחה בגוי בכל אופן בין רשע ובין אויב.

סיכום ט' החסידים

היוצא מדבריו הוא: שיש לחלק בין אויב שמותר בו שמחה אך לא לאיד, לבין רשע שמותרת בו שמחה ואפשר אף לאיד.

וכל זה דווקא בישראל אך לגבי אומות העולם נאמר "ואתה על במותימו תדרוך" ומותרת השמחה בכל אופן.

מישראל. וכן אין לומר שכל דברי מרדכי להמן בגמ' באו לסתום טענתו ואילו האמת אינה כן. דא"כ כיצד עבר מרדכי על הצוי בנפול אויב? ואם זה מפני שיש לחלק באופן אחר, מדוע לא אמר לו כך? לכן כל עוד אין לנו הבנה אחרת, אין לדחות פשט דברי הגמ' המחלקת בין ישראל לעמים.

אמנם, מצאנו בספר חסידים כי בגוי הזריז בז' מצוות בני נח יש לכבדהו (שנז). וכן גוי שעשה טובות לישראל יש להתפלל עליו שיקל עליו הקב"ה בדינו (תשצ). הרי שבחסידי אוה"ע ברור כי אנו חפצים בטובתם, ובוודאי שלא שמחים על איבודם. אלא

בירור סברת המהרש"א והחוות יאיר

ומ"מ ברור שאין כוונת המהרש"א לדחות דברי הגמרא בסנהדרין משום הגמ' בברכות, אלא שכוונתו שאין להסיק ממעשה דמצרים שאין לומר שירה והלל, שהרי דוד אמר שירה במפלת הרשעים.

והנה לכאורה היה למהרש"א לדחות ההוכחה ממעשה דדוד, משום ששם מדובר על רשעים ולא על אויבים כבמצרים, שאף שהיו המצרים רשעים לא מפני זה שמחו על טביעתם אלא מצד הצלתם מאיבתם. ועוד ניתן היה לחלק ולומר שדוד במעלתו אמר שירה רק משום ריבוי כבוד שמים ולא

למהרש"א אין לחלק בין אויבים לרשעים ובין שמחה משום כבוד שמים לאחרת

בברכות (דף ט ע"ב) על מה שאמר דוד שירה כשראה במפלתן של רשעים, כתב המהרש"א שמכאן קושיא לאחרונים שכתבו שאין לומר הלל באחרון של פסח מפני מעשה ידי טובעים בים. ודע כי דברים אלו שהביא המהרש"א בשם האחרונים אינם אלא דברי **שבלי הלקט** (סי' קעד) שהובאו דבריו בבית **יוסף** (או"ח סי' תצ) וביאר שם שכיון שנאמר "בנפול אויבך אל תשמח" לכן אין לומר הלל באחרון של פסח.

לאחר כך. היינו: שאז ישיר' ושמחה אפשר אף בזמן המפלה, אלא ששירת ההלל אפשר רק לאחר מכן ולא בזמן המפלה עצמה.

והנה כד נשוב לדברי המהרש"א בברכות שהקשה על שבלי הלקט ממעשה דדוד, מבואר שאפשר שהוא סב"ל שלדעת בעל שיבולי הלקט אין לשמח על נפילת הרשעים כלל, וממעשה דדוד מוכח שאפשר לשמח ולומר שירה.

ב. תירוך שני הוא, שיש לחלק בין ר"ה שאז אין שייך שישראל יאמרו שירה שהרי ספרי מתים וחיים פתוחים, משא"כ המלאכים, ולכן, יש ק"ו בין מלאכים לישראל מה שאין כן בפסח. מזה יוצא שדווקא מלאכי השרת לא אמרו שירת הלל בזמן טביעת המצרים אך ישראל היו אומרים הלל - וזו כוונת הגמרא "אחרים משיש", אלמלא הטעם שאינו חלוק בקרבנותיו.

סיכום דעת המהרש"א מב' התירוצים שבסנהדרין

מבואר שלשני התירוצים במהרש"א יש שמחה ושירה (אז ישיר) בזמן טביעת המצרים. וכל המחלוקת היא לגבי שירת ההלל, שהיא שמחה גמורה. שבתירוך הראשון אין לשמח שמחה גמורה בנפילת הרשעים בזמן המפלה, ואילו לתירוך השני אפשר.

משום שמחה לאידם של המצרים, וממה שלא כתב כן, משמע שהמהרש"א לא מקבל את החילוק בין אויבים לרשעים (בניגוד לדעת הרשב"ץ ור' יונה), וכן לא מחלק כרשב"ץ בין שמחה על ריבוי כבוד שמים לבין שמחה פשוטה.

בירור היתרי השמחה ע"פ הגמרא בסנהדרין אמנם מצאנו שעל הגמרא בסנהדרין (לט ע"ב) ביאר המהרש"א כי מהמדרש רבה מוכח שאמרו המלאכים שירת אז ישיר גם באותו לילה של טביעת המצרים, וכל הדיון לגבי שירתם הוא רק לעניין שירת הלל. אמנם הקשה שם המהרש"א שא"כ מדוע כדי שלא לומר הלל בשביעי של פסח, צריך את הטעם משום שאינו חלוק בקרבנותיו, והרי אם המלאכים אינם אומרים שירה - והיינו ההלל - מוכח מהתוס' בפ"ב בערכין לגבי ר"ה, שכש"כ שישראל לא יאמרו שירה?

ותירך המהרש"א שני תירוצים השייכים לענייננו: א. שכל זה מיירי דווקא בעת טביעת המצרים שאז לא אמרו המלאכים שירה, אך בשאר שנים יאמרו וכן ישראל.

ומבואר שתירוך זה אינו דוחה ההבנה דלעיל, ויצא מזה שיש שני חלוקות: חלוקה ראשונה בין הלל לאז ישיר, שהלל לא יאמרו ואילו 'אז ישיר' אפשר. וחלוקה שניה בין זמן המפלה

בנפול אויבך אל תשמח למדנו שאין לשמוח כלל על נפילת אויב יהודי.

מביאורו לגמ' בברכות משמע שהמהרש"א נקיט כתירוץ השני

אמנם נראה כי ממה שהמהרש"א בברכות הקשה ממעשה דדוד שאמר שירה במפלת הרשעים ונקיט מזה המהרש"א לדינא דהלל - והרי מעשה דדוד בפשוטו של דבר היה באותו זמן של הנפילה ממש - א"כ יצא שהמהרש"א להלכה נקיט כתירוץ השני, ואינו מחלק בין שמחה עכשיו לאח"כ. ויצא שלדעת המהרש"א ישראל יכולים לשמח שמחה גמורה ואף בזמן נפילת הרשעים ממש. וממה שלא חילק המהרש"א בין נפילת אויבים לרשעים, הרי לכאורה שיש לשמח בין באויבים בין ברשעים, ואף שמחה פשוטה.

ומ"מ יש עוד לבאר דבריו הק'. שהרי על הגמ' במגילה (טז ע"א) העוסקת בדברי מרדכי המחלק בפסוק "בנפול אויבך" בין ישראל לעמים, התייחס המהרש"א לזה ולא העיר כלום לענייננו. ולא כתב שכל זה ענה מרדכי להמן אך באמת אינו כן, וכד'. הרי שקיבל כי כל זה להלכה.

ועוד מצאנו כי המהרש"א בחידושי אגדות על מגילה (כח ע"א) ביאר עניין "בנפול אויבך", וזה לשונו: "ולא ששתי בתקלת חבירי - קרא כתיב

דעת החוות יאיר כתירוץ ראשון שבמהרש"א והנה כתירוץ הראשון יש **בחוות יאיר** (סי' רכה), שכתב שדברי המהרש"א מגומגמים (ולענ"ד ביארנום נכונה והכל שב על מקומו בשלום), ולמסקנתו (אחר שדחה החילוק בין שמחה גמורה להודייה) יש לחלק בין שירה שהיא בזמן המפלה עצמה כבזמן טביעת המצרים או בשביעי של פסח שהוא בימים ההם בזמן הזה, לבין שירה שלא בזמן המפלה וכמו שעשה דוד. ואמנם, גם לדידו ברור ששמחה ושירת אז ישיר הרי אמרו בזמן המפלה, ורק שהלל לא יאה לומר בזמן מפלת הרשעים. עוד יש לומר בעניין זה, שמדהגמ' השוותה בין רשעות המצרים לבין רשעות אחאב שעליו נאמר באבוד אחאב רינה, הרי שדינם שווה, ובשניהם הקב"ה משיש.

אמנם לגבי מה שמצינו בגמ' מגילה בדברי מרדכי, לחלק בין נפילת אויב מישראל לנפילת אויב מהאומות שעליהם לא נאמר 'בנפול אויבך'; הנה אין לדחות הגמ' הזאת מדברי החוות יאיר. שהרי משירת הים למדנו רק שאין לומר הלל ושמחה גמורה בזמן הנפילה, אך מזה שמחה פשוטה אפשר. וא"כ אין לנו לדחות הגמ' המחלקת בין ישראל לגוים, ומזה, שבגוים אין לשמח שמחה גמורה במפלתם בזמן הנפילה עצמה אלא שמחה פשוטה. ואילו מתוך הפסוק

מקושיית המהרש"א על האחרונים בהלל דאחרון דפסח).

סיכום דברי המהרש"א לפי התירוץ השני

הרי שאם נסכם דברי המהרש"א בתירוץ השני שלהלכה, כך הם הדברים:

בנפילת ישראל בין אויב ובין רשע - יש לשמח שמחה ואף גמורה, אך רק משום הצלתו ולא שמחה לאיד או מתוך שנאה.

ואילו בנפילת האומות אם אויבים או רשעים יש לשמח שמחה גמורה ואף שמחה לאיד שנא' ואתה על במותימו תדרוך.

והנה אם כנים אנו בזה, הרי שדברי המהרש"א בתירוץ השני קרובים לדברי הרשב"ץ, וכפי שהראנו שיטתו לעיל. אלא שהמהרש"א הקל בנפילת רשע מישראל ואילו הרשב"ץ התיר משום כבוד שמים.

צידוד בסיבת הליכת המהרש"א בטר התירוץ השני

והנה ראינו כי למסקנה נקט המהרש"א שאין לחלק בין זמן נפילה לאח"כ, ואולי יש להסביר שהמהרש"א אזיל בטר תירוץ שני, משום שחילוק זה קצת קשה הוא מכמה פנים: ראשית - אם תאמר כן, היה צריך לומר הלל כל ימי הפסח

ומייתי לה בפ"א בנפול אויבך אל תשמח כו'. היינו ששמח מפני השנאה עליו. אבל בחבירו שאינו עושה משום שנאה, דאפשר שיש לו הנאה כגון שקנה מחבירו סחורה בזול ובודאי שחבירו הפסיד בה, אף על פי כן החמיר רבי זירא בזה שלא היה שמח בהפסידו ותקלתו".

מבואר מדברי המהרש"א שאזהרת 'בנפול אויבך' היינו דווקא כששמח משום השנאה, אך אם שמחתו לא משום השנאה אלא משום הצלתו או הצלחתו, הרי שזה מותר, ובוזה היה ר' זירא מחמיר לעצמו.

ולפי זה יצא אכן שיש לחלק בין ישראל לעמים. שלישית נאמר "בנפול אויבך אל תשמח" והכוונה שאין לשמח אלא על הצלתו ולא לאיד. אמנם בנפילת אויבי ישראל, יש לשמח שמחה גמורה ואף באמירת הלל וכפי שראינו במעשה דדוד (לתירוץ הראשון ולדרך המהרש"א), ואף שמחה לאיד מתוך שנאה וכפי שענה מרדכי להמן ואתה על במותינו תדרוך'.

ואמנם, צריך לומר שמה שדוד אמר שירה - ומשמע אף גמורה בנפילת הרשעים - הוא משום ששמח על הצלתו ולא משום שמחה לאיד (ואין לומר לחלק ששם שמח מצד שהיו רשעים או משום כבוד שמים כפי שהוכחנו לעיל

שירה, ולא כביום המיתה ששם כתוב בגמרא לשון "הסתכל" שהמשמעות הפשוטה היא התבוננות שכלית במה שאינו מול עיניך. וכן משמע ממה שכתוב שלא אמר שירה עד שראה במפלתן של רשעים, שבפשטות היה זה בהמתנת זמן של מאורע. ואף שאפשר לדחוק אחרת, כך פשט הדברים.

ההולכים כדעת החוות יאיר וכתירון הראשון דהמהרש"א

והנה, מכל מקום כתירון הראשון, וכחלוקה הזו שבין שעת נפילה לבין זמן שאח"כ, וכפי שחילק בעל החוות יאיר, כן כתבו גם **החיד"א** בראש דוד פר' בשלח דף נד' ע"ב ובמדבר קדמות מערכת ש' אות ח"י, וכן **מרכבת המשנה** על המכילתא פרשת השירה פ"א אות ד'. וכן תירץ הר"י **פינטו** (הרי"ף על עין יעקב) בספרו מאור עניים (עמ' 62).

ולא כמדרש הרנינו. ואמנם רצה החוות יאיר לומר שזה אינו, שכיון דאמרינן בימים ההם בזמן הזה, הרי שימי הפסח הם כבזמן המפלה עצמה. אך זה קשה שא"כ מדוע לה לגמרא במגילה (יד ע"א) לומר שאין לומר הלל בפורים משום דקריאתה היינו הייללה. אפשר לה לתרץ שאין לומר שירה על מפלתם של רשעים בזמן המפלה דהוי בימים ההם בזמן הזה! ומה לה לחדש דבר גדול שקריאת המגילה היא ההלל! ואם תרצה לדחות ולומר שבפורים אמרינן הלל משום ההצלה ולא איבוד הרשעים, זה אינו שהרי אנו מברכים בסופה "הרב את ריבנו והנוקם את נקמתנו" הרי שעניין ההודייה הוא על איבוד הרשעים. וכן שאם תאמר כך הרי שאפשר לומר שהיה כן גם בפסח ואזלא לה הקושיא מדוד מעיקרא.

שנית - באמת פשט דברי הגמרא הוא שדוד ראה במפלת רשעים ומיד אמר

מדוע אפשר לשמוח למרות החיוב לילך בדרכי השי"ת

לשיטת הרשב"ץ והמהרש"א וכן ספר **חסידיים** אין חשש בשמחה על נפילת אויב רשע ומתנקם. והדברים זוקקים עיון כפי שהקדמנו בפתיחה, שא"כ מדוע אין הם חוששים למצוות עשה זו דלהדבק במידותיו ית'?

הנה ע"פ דברי החוות יאיר וסיעתיה המחלקים בין זמן הנפילה לזמן שאח"כ, הרי שישראל נקטו כפי שהקב"ה אינו שש במפלת הרשעים, ובזה מקיימים מצוות עשה והולכים במידותיו. עם זאת לעיל ראינו כי

ערוך לנו – רצון הקב"ה שנשיש

בעל הערוך לנו על הגמ' בסנהדרין (לט ע"ב) ענה על כך, שמכך שהוא משיש אחרים הרי מובן שרצון הקב"ה הוא שנשמח במפלת הרשעים. לפיכך יובן שאע"פ שבד"כ אנו מצווים לילך במידותיו של הקב"ה כאן אין הדין כן, ואדרבה יש לשמח באיבודם של אויבי ה' שכן כך הוא רצונו ורצונו הוא מידותיו. וכן אפשר שגם דעת נושאי כלי השו"ע כמו הפמ"ג הפר"ח והגר"ז בעל שו"ע הרב שכלל לא הביאו הטעם שאין אומרים הלל בשביעי של פסח משום טביעת המצרים ולא נקטו טעמו של השבלי לקט, וא"כ אפשר שהם הבינו כי סו"ס הקב"ה משיש את ישראל, וכך הוא הדין לכתחילה.

ביאור המהרי"ל צינץ – באמת גם המלאכים היו צריכים לשוש

בספר עדות ביוסף תירץ באופן אחר והביא בשם המהרי"ל צינץ (וכן מבואר

גם בספר צפחת השמן לר' צבי יחזקאל מיכלזון סו ע"ב לאות כח ע"א שבסוף קונטרס שמן הטוב לר' שמעלקי מניקשבורג זלה"ה) שאין כאן בעיה שאין ישראל הולכים בדרכיו של הקב"ה, כי הכוונה שם שה' אמר למלאכים שאין להם לומר שירה כל זמן שישראל לא גמרו עלייתם מהים ולא אמרו שירה, כיון ששירת ישראל צריכה לקדום לשירת המלאכים. אך באמת גם המלאכים באופן עקרוני היו צריכים לומר שירה.

אמנם צריך לי עיון בביאור זה, כיון שהגמ' מסכמת שהקב"ה אינו שש ואחרים משיש, וא"כ מה שגם הקב"ה אינו שש, מורה שאי שירת המלאכים אינו עניין טכני אלא עקרוני ולכן הוא ית' אינו שש. ושוב יצא שישראל לכאורה לא הולכים אחרי הכלל שמה הוא רחום וחנון אף ישראל חנונים ורחומים וכד'. וכן הקשה על הסבר זה בתפארת צבי על הזוה"ק.

נסיון להוכיח מברכה על מיתת ב"ד

לנו אין מקום לשוש. וזה מצד מה שכתב הרשב"א בביאור הטעם מדוע אין מברכים על מיתת ב"ד. וזה לשונו (שו"ת הרשב"א ח"א סי' יח): "וכן אין מברכין על מיתות בית דין לפי

ראייה לשיטת החוות יאיר מברכה על מיתת ב"ד

ראייה נוספת יש לכאורה לשיטת החוות יאיר שאין לשמח על מפלת הרשעים, ובזמן שאין הקב"ה שש אף

דהלואי שלא יהיו. ויש להמתיק יותר, לפמש"כ בנו"ב (קמא או"ח סי' ל"ה) הטעם דאין תשובה מועלת להפטר ממיתת ב"ד, דאל"כ בטלו עונשי התורה - שכל החייב עונש יאמר שהוא שב, וכיון שהקב"ה רצה ליתן עונשי ב"ד כדי שייתיראו לעבור, לכן נחוץ שלא תועיל התשובה להציל עצמו עיין שם. ובאמת, הרי המומתין מתוודין (סנהדרין מג ב), ומכל מקום אין תשובתו מועלת להנצל ממיתת ב"ד. ומעתה זה שב"ד ממיתין אותו יתכן שנעשה צדיק גמור שהרי שב בתשובה (ועיין אור זרוע ח"א סי' קי"ב דרשע מיד כשהרהר בתשובה נעשה צדיק גמור. ועיין עוד תשו' שתי הלחם בסי' ל"א, ודובב מישרים ח"א סי' כ"ב) והנה ודאי שאין הקדוש ברוך הוא חפץ במיתת נדון זה שכבר נעשה צדיק גמור, אלא שמ"מ כך גזרה חכמתו דאעפ"כ יומת וכנ"ל. ומשו"ה בדין הוא שאין לברך על מיתת ב"ד לפי שהקב"ה חס על בריותיו, ומכש"כ שהוא חס על זה ששב בתשובה. עכ"ל.

ועוד הביא שם הרב ראייה שיש לשמח במפלת הרשעים ולברך על מיתתם ממה שמברך אחרי המגילה, הרב את ריבנו וכו' והנוקם את נקמתנו וכו' והמשלם גמול לכל אויבי נפשינו בא"י הנפרע לישראל מכל צריהם.

שהשם יתברך חס על בריותיו ואינו חפץ במיתתן של רשעים ולפיכך אין מברכין עליהן. וכענין שאמרו שאין אומרין הלל בראש השנה מפני שהוא יום הדין".

הרי לנו מדברי הרשב"א שכיון שאין הקב"ה שש במיתת הרשעים, אין מקום לחלק ולומר דהוא אינו שש אבל משיש האחרים וצריכים לשוב, שא"כ היה לנו הצורך לברך במיתת ב"ד, וזה אינו. וצריך לומר שדברי הגמ' משיש אחרים הוא שכך המציאות, אך לא שעלינו לקיים זאת.

דחיית הראייה הנ"ל

והנה בשו"ת להורות נתן (ח"ה סי' מז) הביא שכן כתב במהר"ם שיק (או"ח סי' של"ו). ובכף החיים (או"ח סי' תרפ"ה סקכ"ט) כתב עוד שלכן אין מברכין על קריאת זכור משום שאין מברכין על ההשחטה וכאמרם: 'מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה'. אמנם כתב שם הרב הנז' לתרץ, שבאמת י"ל דאין ראייה מהרשב"א, דבמיתת ב"ד ודאי י"ל דהשי"ת חס על בריותיו ואינו חפץ במיתת הרשעים - שהרי אין הכרח שיהיו רשעים החייבים מיתה, ואם אירע שיש רשעים כאלו, ודאי שאין זה לרצון השי"ת, וע"כ אין מברכין -

סברת ברוריה, ודברי המהר"ל בזה

איבודם אלא על חזרתם בתשובה. וי"ל לכאורה שר"מ היה מודה לה, שאל"כ היו באים דבריו בגמ', וכן נעשה מעשה.

אפשר כי מחלוקת זו יצאה ממה שדרשו בשונה את דברי הכתוב "יתמו חטאים מן הארץ". שלר"י בריה דר"ש יש דגש בט' במילה חטאים וביאורו הוא אנשים חטאים - כשם תואר. וכשיתמו חוטאים כאלו אז הללויה. אמנם דעת ברוריה אינה כן, ולסברתה אין כתוב כאן אנשים חוטאים ואין דגש בט' וע"כ הכוונה שם עצם של עבירות וכשאלו יתמו ויחיו האנשים אז הללויה (עי' במהרש"א שמעין זה מסביר מחלוקת ר"מ וברוריה).

היוצא מדברי ברוריה לעניין שמחה על מפלת רשעים

והנה לפי דברים אלו אפשר שאף על איבודם של רשעים כלפי המקום אין היתר לשמח כלל, ואף אם שמח מצד ריבוי כבוד שמים.

ואמנם לכאורה היה אפשר לומר כי לא נחלקו אלא בביאור הפסוק, ויש לחלק בין שמחה על איבודם של רשעים לבין דרישה זאת בפועל, ולזה אפשר שאף ר' יהודה יודה שאין לדרוש זאת בפועל. אמנם, מאידך קשה לומר כן, שהרי כל לימודה של

מחלוקת חכמי הגמרא האם 'יתמו חטאים' מוסב על האנשים או על החטאים

אחר כל זאת דע לך כי בין חכמי הגמרא יש מי שחולק על דברים אלו, וממנו תוצאות לפוסקים. שכן בהמשך הגמרא בברכות על הפסוק יתמו חטאים מן הארץ שעל זה אמר דוד הללו -יה, נאמר כך:

"הנהו בריוני דהוו בשבבותיה דרבי מאיר והוו קא מצערו ליה טובא. הוה קא בעי רבי מאיר רחמי עלויהו כי היכי דלימותו. אמרה ליה ברוריא דביתהו: מאי דעתך? משום דכתיב: 'יתמו חטאים'? מי כתיב: 'חוטאים'? 'חטאים' כתיב! ועוד שפיל לסיפיה דקרא: 'ורשעים עוד אינם' - כיון דיתמו חטאים, ורשעים עוד אינם. אלא בעי רחמי עלויהו דלהדרו בתשובה, 'ורשעים עוד אינם'. בעא רחמי עלויהו והדרו בתשובה".

הרי מבואר שיש כאן מחלוקת בדרישת הפסוקים. שכן לדברי ר' יהודה על דוד ע"ה, המאמר 'יתמו חטאים מן הארץ' מוסב על האנשים החוטאים, ועל איבודם דוד המלך ע"ה היה משבת, ואילו בדיוק על זה באו דבריה של ברוריה שאין לומר שהדבר מוסב על האנשים אלא על מעשיהם, ולפי זה אין השמחה המובעת במילה הללויה באה על

שדנו הרשע בארבע מיתות ב"ד. שאל"כ, אין כאן שמחה כי בוודאי שהמעלה של העוה"ז שיש בו אפשרות לתיקון.

לפי ביאור זה צריך לומר, שלכן דביתו דר"מ ביארה שיש לו להתפלל לחזרתם בתשובה, שהרי כל סיבתו של ר"מ הייתה משום דמצערי ליה טובא, וזוהי לא סיבה נכונה לשמח בפילתם, ועל כן נדרש הוא לפעול לחזרתם בתשובה.

כן ביאר המהר"ל, כי מה שנאמר במגילה שהקב"ה אינו שש במפלת רשעים - הוא עצמו אינו שש, כי סו"ס יש כאן רעה שעדיף היו שיחזרו בתשובה. אך מה שכתוב שאחרים משיש, אין זה שלכתחילה צריכים לשוב, אלא כך הקב"ה פועל שהאדם שמח.

לדברים אלו יש לומר, כי מה שנאמר במס' שמחות שיש לקרובי הכופרים לשמח בפטירתן, הוא הצווי לשמח על אבדן הרשעה כאמור, ולא על מה שאינם מרעים לנו.

ההולכים כשיטת המהר"ל שאין לשמוח על איבוד הרשע

והנה, חלוקה זו שבין שמחה על איבוד הרשעה לבין שמחה על מיתת הרשע וכד' יש גם בהצעת המדרש שמואל בתחילת ביאורו למשנת שמואל הקטן, עי"ש. ואפשר שכן יש

ברוריה היה ממה שדוד ע"ה אמר הללוי-ה על מפלת הרשעים, ומזה שיש כאן שבח יצאה ההבנה ביחס לדרישת איבודם בפועל.

ועוד, שאם לא היה מקום להשוות, היתה ברוריה צריכה כך לומר שאף שדוד שיבח איבודם אין זה אלא סביעבד. ועוד יכלה לומר: שמה שנאמר 'יתמו' אינו בקשת דוד, אלא אמירת עובדה עתידית שעליה משבח דוד, ומכאן שאין לו לר"מ לבקש איבודם אף אם דוד משבח הקב"ה סביעבד על כך. ומכל זה שלא אמרה כן, נראה שבאמת אין לחלק בין שבח לבקשת איבודם של רשעים, ואם יש שבח באיבודם הרי שיש מקום לרצות באיבודם, ולהיפך.

שיטת המהר"ל כברוריה - אפשר לשמוח רק

על איבוד הרשעה

והנה כדברים אלו שביררנו בדברי ברוריה נקיש ואזיל קדוש ה' המהר"ל בפירושו למשנת שמואל הקטן באבות (דרך חיים ד, כ). לדבריו, יש לחלק בין המאמרים הסותרים, והוא: שבמעשה דוד מדובר שיש רינה על נפילת הרשעה, היינו שרואה אין שהרשע נפל בשל רשעתו, אך אם רואהו שנופל בשל סיבה אחרת אזי אין לו לשמח, ועל זה נאמר: 'בנפול אויבך אל תשמח'. א"כ היתר השמחה הוא דווקא כאשר הרשעה מסתלקת כגון

הוא. אלא סיבת השירה היא מצד שהבורא מתרומם ומתגלה ביתר שאת השגחתו ומשפטו בארץ. גם שמחת ישראל אינה אלא על תשועתם ולא מצד פורענות הרשעים.

מעין זה יש גם בדברי **המלבי"ם** על תהילים (קד, לד) שביאר דברי דוד כך: "יערב עליו שיחי - ר"ל השיר יהיה על חיי ועודי, לא על אבדן הרשעים, כי שיר כזה לא יערב לה' כמ"ש מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה?! ולכן אשירה רק על הצלתי ושיר כזה יערב לה".

כן כתב גם **הכתב סופר**, ולדבריו יש לשמח באיבוד הרשעה וגילוי השגחתו ית' ועשותו המשפט כשנופל רשע ישראלי, ואין לשמח על עצם נפילתו ואיבודו. וכן **בתפארת ישראל** על סנהדרין (פר' ו אות נז) כתב שאין לשמח בלב על איבוד הרשעים שאין הקב"ה שמח במיתת הרשעים.

כדרך זה כתבו גם ה"פה קדוש" לרי' **מוולאז'ין** על הפר', ודומה לזה כתב הגר"ח **פלג'י** שישראל יכולים לומר שירה מדין ארבעה שצריכים להודות וא"כ אין שמחתם סתמית אלא הודאה על הצלתם, מה שאין כן המלאכים.

מחלוקת המפרשים כמי לפרש הפס' יתמו חטאים

עוד העירני מו"ר הרה"ג מתניה בן

לבאר **ברמב"ם** שכן כתב הדין שממסכת שמחות (בהלכ' אבל פ"א הל' י). וז"ל: "כל הפורשין מדרכי צבור והם האנשים שפרקו עול המצות מעל צוארן, ואין נכללין בכלל ישראל בעשיית המצות ובכבוד המועדות וישיבת בתי כנסיות ובתי מדרשות. אלא הרי הן כבני חורין לעצמן כשאר האומות. וכן האפיקורוסין והמומרים והמוסרין, כל אלו אין מתאבלין עליהן. אלא אחיהם ושאר קרוביהם לובשין לבנים, ומתעטפים לבנים, ואוכלים ושותים ושמחים, שהרי אבדו שונאיו של הקב"ה ועליהם הכתוב אומר הלא משנאיך ה' אשנא".

הרי שסיבת השמחה שכתב הרמב"ם היא משום אבדו שונאיו של הקב"ה. ומשמע לכאורה שזוהי סיבת השמחה. אמנם אפשר לידחות ולומר שאין כאן ראייה, שכן יתכן שהרמב"ם מבאר מדוע כך צוונו לעשות, אך לא שכן היא צורת השמחה הרצויה. ואפשר שמותר אף בשמחה שאינה מצד איבוד הרשעה גרידא.

מכל מקום יש עוד מגדולי ישראל שסברו כמהר"ל - שאין מקום לשמחה על איבוד הרשעים אלא מצד איבוד הרשעה. כך מובן מדברי הר"מ **מטראני** בספרו **צפנת פענח** (פרשת בשלח דרוש שני), הנוקט באופן פשוט שאין לומר שירה על מפלת הרשעים מצד נפילתם, כיון שה' חפץ חסד

הרשעים למלכות וביידיים. אלא שמצד החסידות לא יאות לעשות כן לחסיד כמוהו - כך לפי דעת ריב"ק. אמנם הראב"ש סב"ל שכיון שהוא בהורמנא דמלכא וכו' אין כאן חסידות. עי"ש.

ומינה אוקי לדינא דענייננו. דאם נאמר שכל הדין אינו מצד הדין, אלא מצד היאה, הרי שראינו שמצד הדין יכול למסור הרשעים אף בידיים להריגה אם הוא בהורמנא דמלכא, אלא שלא הוי מידת חסידות לריב"ק. והרי שאם אין זה ביידיים, אלא מצד הרצון והבקשה לאיבודם של הרשעים, בוודאי שאם הם כאלו החייבים מיתה מצד רשעתם וכו', יהיה לכאורה מותר לבקש מיתתם ולרצות באיבודם. אלא שבזה צ"ע אם הדין כראב"ש או כריב"ק מצד דרכי החסידות. ומכל מקום רואים שניתן לבקש איבודם של רשעים, ודלא כברוריה וההולכים בשיטתה.

ראייה מברכת המגילה והמינים אם ניתן לבקש איבודן של רשעים

עוד ראייה לכך שאפשר לבקש איבודם של רשעים ושלא כברוריה, יש מלשון הברכה על קריאת מגילת אסתר, שכבר הבאנו לעיל. עיין במגילה (כא, ב) שמברך אחרי המגילה: "הרב את ריבנו וכו' והנוקם את נקמתנו וכו' והמשלם גמול לכל אויבי נפשינו בא"י הנפרע לישראל מכל

נתן שליט"א כי בכלל נחלקו רבותינו האם להלכה יש לנקוט כדברי ברוריה בביאור הפסוק. שהנה **רש"י הראב"ע והרד"ק** וכן **המלבי"ם** ביארו שמדובר על אנשים חוטאים ולא על חטאים לבד. ומאידך **המצודות והאלשיך** כתבו כדברי ברוריה שהכוונה חטאים ולא חוטאים.

הוכחה מהפוסקים שניתן לרצות באיבוד הרשעים

מלבד זאת, נראה כי אפשר להוכיח דעות הפוסקים בזה שניתן לרצות באיבודם של הרשעים, ממה שמופיע בגמ' בב"מ במח' ר' אליעזר בר' שמעון ור' יהושע בן קרחה (בבלי מסכת בבא מציעא דף פג עמוד ב, וכן יש בירושלמי מעשרות פ"ג ה"ד): "אתיוה לרבי אלעזר ברבי שמעון, וקא תפיס גנבי ואזיל. שלח ליה רבי יהושע בן קרחה: חומץ בן יין, עד מתי אתה מוסר עמו של אלהינו להריגה! - שלח ליה: קוצים אני מכלה מן הכרם. - שלח ליה: יבא בעל הכרם ויכלה את קוציו".

והנה, ביארו **הריטב"א** בשטמ"ק **והרשב"א** בשו"ת (הובא בב"י סי' שפח להלכה), כי כל מחלוקתם אינו מצד הדין, אם יכלו למסור אותם רשעים למלך. אלא האם מצד חסידותו של ראב"ש היה צריך למוסרם או לא. היינו, שמצד הדין בוודאי יכול למסור

בשׁו"ע, כתב שאין לומר ועושי הרשעה משום שאין צדיק אשר יעשה טוב ולא יחטא. הרי שהסיבה היא לא משום שאין להתפלל על איבוד הרשעים, אלא משום שכל אחד יש בו חלק רשעות, והרי יצא שמתפלל על איבוד עצמו. וכן בשׁו"ת בית מרדכי לג"ר פוגלמן (חלק א סימן לה) דחה הסבר זה של בעל עבודת ישראל בדעת הגר"א, וטען שהגר"א קבע בברכת ולמלשינים את הנוסח "וכל הרשעה", כנראה על יסוד הביטוי הדומה שבתפילת ראש השנה ויום הכיפורים: "וכל הרשעה כלה כעשן תכלה", ולא משום שסב"ל להלכה כברוריה. (אמנם לגר"י עמדין אין לומר כן שהוא בוודאי הכי סב"ל).

אמנם בנוסחתו של הרמב"ם הדברים אחרים. וכך לשונו בברכה זו (בנוסח ברכות התפלה וסידורן):

"למלשינים אל תהי תקוה וכל האפיקורוסין כולם כרגע יאבדו ומלכות זדון תעקר ותשבר במהרה בימנו ברוך אתה יי' שובר רשעים ומכניע זדים".

וגם בכת"י תימן מעין זה:

"למשומדים אל תהי תקוה, כל המינים כרגע יאבדו, ומלכות זדון תעקור ותשבור, מהרה בימנו. ברוך אתה ה', שובר אויבים ומכניע זדים".

הרי שבנוסח הברכות יש לרמב"ם בכדי בקשת איבודם של רשעים.

צריהם". הרי שמברכין על תשלום גמול לאויבי ישראל, ועל איבודם. וממה שלא נקיט לשון הברכה שנקם את נקמתנו לשון עבר, הרי שזו ברכה על ההווה ועל העתיד.

עוד צריך עיון בלשון ברכת ולמלשינים בתפילת העמידה. שהנה הגר"א בסוף סימן רמא בש"ע או"ח, כתב שצריך לומר בברכת ולמלשינים: "וכל הרשעה כרגע תאבד" ולא "וכל עושי רשעה". והפשט הוא: משום שאין להתפלל על איבודם של הרשעים. וכן כתב הגר"י עמדין בסידורו, בפירושו לברכת ולמלשינים: "ומלכות זדון, מבואר בדברי הנביאים וכו' ויתמו חטאים ולא חוטאים והוא שאמרו האלקיים שהקב"ה הוא אוהב הרשעים". וכן הלבוש באורח חיים (סימן תקפב) כתב "וכל הרשעה בחירי"ק שפירושו מעשה הרשעות בעצמה תכלה". וגם ב"חיי אדם", (כלל כד, יז) הולך בשיטת הגר"א ואמר: אל יאמר "וכל עושי רשעה" אלא "וכל הרשעה", ובעל עבודת ישראל, בעמ' 94, מסביר שכל זה הוא כי "מי התיר להתפלל על איבודם, ואם יהי מתיר כזה הלא יהיה הוא בעצמו עושה רשעה". וא"כ לכאורה הרי שהגר"א והר"י עמדין והחיי אדם פסקו כברוריה.

אמנם ב"דיוקים בנוסח התפילה והברכות" לגרמ"מ משקלאו הנדפס

מישראל". וכן אונקלוס מתרגם: "ותפלי עבד דביש מבינך". ואף יונתן בן עוזיאל.

וכן הדברים ברורים מפרוש הרוקח לתפילה (נ) שהכל מוסב על גופי עושי הרשעה ולא על הרשעה עצמה: "למשומדים אל תהי תקוה - לאותם החוטאים בנפשותם ומשתמדים ועושים כגויי הארץ, אל תהי להם תקוה, כמו שכתו: מקוה ישראל ה' כל עוזיך יבושו... וכל המינים כרגע יאבדו - מיני ישראל הפוקרים בתלמוד ומיני האומות כרגע יאבדו מעל פני הארץ... וכל אויבי עמך - כל האומות, מהרה יאבדו. ומלכות זדון - אדום הרשעה, מהרה תעקר ותשבר ותמגר".

וכן בנוסחאות הספרדים (בסידור "איש מצליח המדויק", ו"בדרכי אבות" לעדת המרוקאים) איתא:

"למינים ולמלשינים אל תהי תקווה. וכל הזדים כרגע יאבדו, וכל אויבך וכל שונאיך מהרה יכרתו ומלכות הרשעה מהרה תעקר" וכו' וכו'.

הרי שגם לפי נוסחאות אלו אין בקשה על איבוד הרשעה אלא על איבוד הרשעים גופם ממש.

וראיה הביא בעל בית מרדכי הנז"ל כי גם בדברי חז"ל הכוונה לא לרשעה אלא לרשעים. שכן בכל המקומות שבהם התורה כתבה "ובערת הרע מקרבך" או "ובערת הרע מישראל", מפרש הספרי: "בער עושי הרעות

דברי הזוה"ק בדין מפלת רשעים

קמי קודשא בריך הוא כזמנא דאתאבידו חייבי עלמא ואינון דארגיזו קמיה. הדא הוא דכתיב (משלי י"א): ובאבוד רשעים רנה. וכן בכל דרא ודרא דעביד דינא בחייבי עלמא, חדוה ותושבחה קמי קודשא בריך הוא. ואי תימא: הא תנינן דלית חדוה קמי קודשא בריך הוא כד איהו עביד דינא בחייביא? אלא ת"ח: בשעתא דאתעביד דינא בחייביא חדוון ותושבחן קמיה על דאתאבידו

הזוהר - יש לחלק בין כשנתמלאה סאתם של הרשעים לבין שלא

אחר כל זאת יש לדעת כי מצאנו בזוהר שמחלק בין המקורות באופן אחר. בזוהר פרשת נח (ח"א נט ע"ב) כתב כך:

"וכדין עציבו קמיה בבתי בראי ודאי והן (ישעיה ל"ג) אראלם צעקו חוצה (שם כ"ב) ויקרא יי' צבאות ביום ההוא וגו', היינו בזמנא דאתחריב בי מקדשא, אבל בזמנא אחרא לית חדוה

הזוהר שכאשר האומות מצירות לישראל, פעמים שהקב"ה מאבד השונאים, אף שטרם הגיע זמנם, ואז אין שמחה לפני המקום, ודוגמא לזה הביא הזוהר מטביעת המצרים. גם בפרשת וירא (קיג ע"ב) וגם בפרשת חיי שרה (ח"א קכא ע"ב) מביא הזוהר (והובאו דבריו גם בשפ"א) קושיא זו וכתב שם כך.

השוואה לזוהר בהעלותך שכתב סיבה אחרת לאי שירת ישראל

והנה העירני מו"ר הרה"ג מתניה בן נתן שליט"א שצריך עיון והשוואה עם מה שכתוב בזוהר בהעלותך (קמט ע"ב) ששם כתב סיבה אחרת. וזה לשונו:

"תא חזי בההוא ליליא דבעא קודשא בריך הוא לקטלא כל אינון בכורי כמה דאתמר בשעתא דרמש ליליא אתו מזמרין לזמרא קמיה. אמר לון לאו עידן הוא דהא שירתא אחרא מזמרין בני בארעא בשעתא דאתפליג ליליא אתער רוח צפון וקודשא בריך הוא כדין עבד נוקמין וישראל עבדין שירתא בקול רם (ס"א וישראל מזמרין ואמרין הלילא בקול רם) וכדין עבד לון בני חורין מכלא ומלאכין עלאי וכל משריין כלהו הוו צייתין להון לקליהון דישראל".

הרי שהסיבה לכך שלא זמרו מלאכי

מעלמא. והני מלי, כד מטא ההוא זמנא (קי"ג ב קכ"א ב) דאוריך לון, ולא תאבן לגביה מחובייהו. אבל אי אתעביד בהו דינא עד לא מטא זמנייהו, (ועד) דלא אשתלים חובייהו כמה דאת אמר (בראשית ט"ו): 'כי לא שלם עון האמורי עד הנה', כדין לית חדוה קמיה ובאיש קמיה על דאתאבידו. ואי תימא איהו עד לא מטו זמנייהו אמאי עביד בהו דינא? אלא אינון גרמין בישא לגרמייהו. דהא קודשא בריך הוא לא עביד בהו דינא עד לא מטא זמנייהו, אלא בגין דמשתתפי בהדייהו דישראל לאבאשא לון, ובגין כך עביד בהו דינא ואוביד לון מעלמא בלא זמנא. ודא הוא דאבאיש קמיה. ובגין כך אטבע מצראי בימא ואוביד שנאיהון דישראל בימי יהושפט וכן כלהו. דהא בגיניהון דישראל אתאבידו בלא זמנא. אבל כד אשתלים זמנא דאוריך לון ולא תבו, כדין חדוה ותושבחתא קמיה על דאתאבידו מעלמא בר בזמנא דאתחריב בי מקדשא. דאף על גב דאשתלים זמנא דלהון דארגיזו קמיה, לא הוה חדוה קמיה ומההוא זמנא לא הוה חדוה לעילא ותתא".

הנה מבואר שהזוהר מחלק בעניין השמחה לפני הקב"ה באיבוד הרשעים, בין כשבא זמנם של רשעים להאבד מן העולם שאז יש שמחה, לבין כשטרם הגיע זמנם. ומבאר

ואילו דברי הזוהר כפי שמבואר מפורשות בהמשך דבריו, הם בזמן שנוגעים הדברים לעניינם של ישראל עם אוה"ע, שאז מאבד הקב"ה את הגוים הרשעים אף כשלא נתמלאה סאתם.

ואמנם צריך לסייג דברים אלו לפי מה שכתבו המפרשים (הרמב"ן, ר' בחיי, ספורנו) לבאר דברי הקב"ה לאברהם "ידע תדע" וכו' "כי לא שלם עוון האמורי" (בראשית טו, טז). שהכוונה "כי לא יצדק לגרש גוי מארצו עד שתתמלא סאתו. אמר אם כן ידוע תדע' שאף על פי שאני נשבע לתת הארץ לבניך לא יהיה זה מיד - כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם' עד אותו הזמן שישלם בו עוון האמורי". ואם כדברנו מדוע לא גרש האמורי מארצו אע"פ שלא נתמלאה סאתו בפני כניסת ישראל? שיש לבאר שאין להשוות איבוד אומה אף רשעה כשלא נתמלאה סאתה, לגירושה מארצה שאז באמת לא יעשה עימם משפט עד שתתמלא סאתם.

ואכן, צריך לומר שגם בגמ' מובנים הדברים כן, וראייה לכך מהגמרא בסוטה (ב ע"א) המדמה קושי זוגם של זוג שני, כקריעת ים סוף. וביאר שם הרא"ש בתוספות כך: "והאי דנקט כקריעת ים סוף ולא קאמר כיציאת מצרים, כלישנא דקרא, משום דדרשינן בכושרות בכי ושירות - בכי

השרת היה מפני שישראל היו מזמרים אז.

ונראה לענ"ד שאין קושי בין שני המקורות, ואינם סותרים זל"ז. שנראה שמה שביאר בבעלותך הוא שירת ישראל על הצלתם ממלאך המוות בפסחת הקב"ה על בתייהם. ואילו לגבי השירה על הים הרי פסוקים מפורשים שהוא מפני שראו ישראל את מצרים מת על שפת הים. וכן כל השירה כולה עוסקת בטביעתם של המצרים. וא"כ אין עניין זוהר בהעלותך לענייננו.

השוואה בין הזוהר לגמ' בסוטה שלפיה אין הקב"ה נפרע ממי שלא נתמלאה סאתו

והנה ראשית צריכים אנו לבאר את דברי הזוהר לאור מה שהגמ' בסוטה (ט ע"א) נקטה בשם רב המנונא שאין הקדוש ברוך הוא נפרע מן האדם עד שתתמלא סאתו, ואילו לדברי הזוהר הרי זה יתכן, כאמור. ולא יועיל לנו מה שסייגו הדברים במאירי ובמהרש"א: שאצל צדיקים המידה היא שנפרע מהם מעט מעט כדי שיהיה שכרם מושלם לעוה"ב, שהרי כאן מיירי ברשעי האומות.

ובפשטות אפשר היה לומר, שדברי רב המנונא שבגמ' סוטה מדברים באופן כללי שאין הקב"ה נפרע סתם כך מהאדם אלא א"כ נתמלאה סאתו.

רק באיבוד הרשעה וכשנאבדים מעצמם ולא במפגש עם ישראל, ולכאורה אלו ממש דברי הזוהר. שכיון שנאבדו המצרים במפגש עם ישראל מוכח שאין זה מפני רשעתם, וא"כ השמחה אינה במקומה.

אמנם לדברי שיבולי הלקט שרוצה ללמוד ממנהגם של העליונים, הרי שצריך לומר שדבריו יסתייגו משום דברי הזוה"ק. שכן ע"פ דברי הזוה"ק זמן השמחה מה שאמרו שאינו בזמן הנפילה עצמה, זהו רק לגבי מצריים שסאתם טרם התמלאה ונפלו לשם הצלת ישראל. אמנם לפי זה אם יראו כי יש כאן איבוד הרשע מצד רשעתו, הרי שיש שמחה לפניו.

ואכן לדברי הצ"ח בברכות (ט' ע"ב) כשהקב"ה אינו שש גם אין לאדם לשוש. ולדעתו מה שנאמר בגמ' הוא אינו שש אבל משיש אחרים הכוונה שכך עושה אך אין על ישראל לשוש בראות הנפילה. והחלוקה לדידו היא ע"פ דברי הזוהר שהראנוך לעיל המחלק בין כשנתמלאה סאת הרשעים לבין כשלא. והדרך לידע זאת היא בצורת נפילתם. שאם הרשעים נפלו בסיבת מלחמתם עם ישראל, ע"ז נאמר ה' ילחם לכם ואתם תחרישון מלומר הלל ולשמח כיון שלא נתמלאה סאתם, ואין הם נאבדים אלא בשל הצורך בהצלת ישראל. וזה היה המעשה בטביעת

למצרים ושירה לישראל, והיינו על הים. ויש מפרשים דלחכי מדמי ליה לגאולת ישראל ממצרים משום דכי היכי דהתם הרג למצרים וטבעם בים - כדי להציל ישראל, כן הורג בעלה של זו ואשתו של זה ומזווגן יחד דבזוג שני מוקמינן לה".

הרי א"כ אפשר שדברי רב המנונא מתייחסים באופן כללי שאין הקב"ה נפרע מאדם עד שנתמלאה סאתו. אך כאשר נתמלאה סאתו נפרע ממנו. מלבד מה שכתוב בזוהר, שיתכן שנפרע הקב"ה מן האומות משום ישראל ואז אין שמחה לפניו. ואח"כ מצאתי שכן כתב השל"ה מפורשות בפר' בשלח חלק תורה אור.

בין השיטות השונות לדברי הזוהר שלעיל

והנה על עצם דברי הזוהר שאין שמחה לפניו, לדרך המהר"ל שביאר שאין הקב"ה שמח על איבוד הרשעה שהיה חפץ בתיקון העולם, ואין זה אלא מצידנו, הרי שדברי הזוה"ק לא קשים. כיון שבקל יכול המהר"ל לבאר שדברי הזוה"ק מדברים על שמחה שלפניו - היינו בעליונים או בתחתונים, אך לא שהוא שמח. ואלו ממש דברי הגמ': הוא אינו שש אבל אחרים משיש. וכן יש לבאר לרשב"ץ לס' חסידים ולמהרש"א. ואדרבה. אפשר שלמהר"ל דברי הזוהר מהווים סייעתא. שכן הוא סב"ל שיש לשמח

המצרים על הים. אמנם אם הם נאבדים שלא בקשר עם ישראל הרי זה שנתמלאה סאתם וגם הקב"ה שש וכן ישראל עליהם לשוב וע"ז אמר דוד שירה ונאמר באבוד רשעים רינה.

לסיכום השיטות

ומ"מ תמיד יש מקום לשמחה פשוטה (כשירת 'אז ישיר'). אך לאחר זמן מותרת כל שמחה ואף שמחה בהלל והודאה. וכל זה לגבי הגוים, אך לגבי ישראל נאמר 'בנפול אויבך אל תשמח' ואין לשמח בנפילת אויב ישראל. ולגבי רשע ישראלי הרי שבחוות יאיר לא התבטא, אמנם הגמ' אמרה 'באבוד אחאב רינה' וא"כ יהיה מותר וצ"ע באיזה אופן.

המהר"ל וסיעתיה - אין שמחה אלא על איבוד הרשעה - וזהו כשרואה כשנופלים מחמת עצמם או ע"י בית דין, ולא מחמת מאבקם עם ישראל (שאו הוא אות שנתמלאה סאתם - תיאום המהר"ל עם הזוה"ק ע"פ הצל"ח). וכן יש מקום לשמח מצד הצלתו (חי' אגדות למהר"ל ורה"פלאג'י, ור"ח מוולאז'ין). ואין חלוקה בין גוים לישראל בזה.

הרשב"ץ, המהרש"א וסיעתיה - בנפילת אויב ורשע מישראל אין לשמח (ונאמר ע"ז 'בנפול אויבך אל תשמח') אלא אם שמח מצד איבוד הרשעה וריבוי כבוד שמים (כבאחאב) או משום הצלתו, ולא לאיד. אך על נפילת הגויים יש תמיד מקום לשמחה.

ספר חסידים - החלוקה היא בין אויב מישראל שאז אפשר שמותרת שמחה פשוטה ולא שמחה לאיד. לבין רשע שכל שמחה על נפילתו משמע שמותרת. ולגבי גוי אין לדחות הגמ' דמגילה, ולא נאמר עליו 'בנפול אויבך אל תשמח' וא"כ אפשר שיש לשמח ואף לאידו.

החוות יאיר וסיעתיה - בזמן הנפילה עצמה - אין מקום לשמחה גמורה (או הלל - וע"ז נאמר 'בנפול אויבך אל תשמח'),

מהי נקודת המחלוקת

הרשע גופו, לבין שאר השיטות שמתירות זאת - כל שיטה באופן ובתנאים שונים. שהרי לדברי המהר"ל

והנה עלינו לברר סיבת המחלוקת מה היא. וראשית יש להבחין בין שיטת המהר"ל שאוסר שמחה על מפלת

בעולם הבא שהאדם כבר קנה מקומו הראוי, ויש לו גדר עצמי.

עם זאת, סו"ס העולם הזה חומרי ואינו רק דרך ופרוזודור בפני התכלית שהיא העולם הבא, ושם יש קורת רוח לעומת צער היגיעה שבעולם הזה. שכל המנוחה אפשרית רק בהגיע אל התכלית שהיא קיום רצונו ית' בבריאתו את העולם.

הרי שמעלת העולם הבא היא מצד ההגעה אל התכלית וקיום רצונו ית', והנחת שקיימת רק בבחינה הרוחנית שאין בה שינוי ולכן היא בעלת מנוחה, כפי שמבאר שם המהר"ל.

מכל זה מבואר שיש בעולם הזה מה שאין בעולם הבא וכן להיפך. שמעלת העולם הזה היא מצד הדבקות אל הבורא והתנועה אליו, היינו ההשתלמות. ואילו מעלת העולם הבא שהיא מעלת הרוחניות, היא ההידמות לבורא האין סופי שאין לו גוף ודמות הגוף, והיא הקירבה אל מעלת השלמות (עיי' עוד באוה"ק ח"ב עמ' תקכט -תקלד בעניין שתי המעלות הללו - שלמות והשתלמות).

ואם כנים אנחנו, מוכרח שמצד ההשתלמות עדיפה תקנת המקולקל, ואם כן, מה מקום יש לשמחה בנפילת הרשעים הרי בזה יחסר נדבך של השתלמות במציאות הדבקות אל הבורא ית'! מבי"ת? מאידך, מצד מעמד

אין מקום לשמחה פשוטה אלא על איבוד הרשעה, וגם בנפילת גוים. ואילו לס' חסידים והחוות יאיר לא נחתו לזה כלל, ולא חילקו בין סיבות השמחה, אלא רק בעוצמתה ובזמנה. וכן המהרש"א והרשב"ץ התירו בנפילת גוים מה שלא התיר המהר"ל.

הפרש הערכים שבין העוה"ז להבא, ומזה לשמחה באיבוד הרשעה

הנה המהר"ל כתב שם בדרך חיים שמשנת 'בנפול אויבך אל תשמח' סמוכה למשנת 'יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא', כיון שזוהי מעלת העולם הזה שיש בו תיקון לרשעים. שכן הקלקול והתקלה אינם יפים כלל בכל מימד, וזהו יתרון העולם הזה שיש בו תיקון. ובהצטרף למה שפירש המהר"ל במשנה יח' - 'יפה שעה אחת' וכו', מובן כי זוהי מעלת העולם הזה שהוא חומרי וכל חומר הוא בעל שינוי ויש לו יציאה מן הכח לפועל. והמעלה שבזה היא שיש כאן תנועה לכוון התכלית - שהיא הדבקות בה'. והרי כל מתנועע אל תכלית דבק בתכלית לגמרי שהרי זוהי כל מגמתו ועניינו ומעמדו - והוא עצמו טרם אפשר להגדירו אלא ביחס לתכלית. מכאן שהדבקות שיש בעולם הזה מצד מגמת האדם העולה אל הבורא ית', היא למעלה ממה שיש

מחלוקתם היא במציאות השמחה שבאדם. שאפשר שלדעת המהר"ל האדם הפשוט, בשמחתו מעורב האגואיזמוס הפרטי לכן נאמר לו 'בנפול אויבך אל תשמח' כיוון שכעת נחסר מהרצון האלוקי לתיקון העולם. ורק אם בטוח אתה שהנך דבק בו ית' ועשית רצונך כרצונו הרי שיש לך לשמח על איבוד הרשעה, שכן אין כאן שמחה גמורה.

אמנם לחוות יאיר וכן לחסידים וסיעתיה, יתכן וסוברים כי שמחת האדם הפשוט לעולם באה מצד ההצלה והרווחה שרואה שהמצר לו נעלם, וזוהי בעצם השמחה על איבוד הרשעה. ולא אכפת לו לאדם הפשוט מאיבוד האישיות, והיינו כפסיק רישיה ולא אכפת ליה. אומנם אכן אין לומר כאן הלל ואין לשמח באופן שלם וגמור, שסו"ס הרצון האלוקי לתיקון העולם טרם התקיים.

ואם אכן כך הם הדברים, הרי שגם לדברי הרשב"ץ והמהרש"א תעלה ארוכה, שכיוון שתכלית עילוי המציאות באה מישראל, לכן מובן מדוע אין לשמח על נפילת ישראל. אמנם מאידך יתכן והם סב"ל שהגוים מלאי הרשעות שמקור נפשם הבהמית הוא מהקליפות הטמאות (עי' זוה"ק בראשית כ' ע"ב עמ' רנד פירוש מתוק מדבש וכן במקדש מלך), באיבודם יש ממילא איבוד הרשעה העולמית,

המציאות בפני עצמה שיש בה פחות רשעות, הרי שיש מקום לשמחה פשוטה, שכן העולם כעת מושלם יותר במעמדו הרוחני מאשר כשיש בו מציאות של רשעה. וא"כ, אף בלא חשבון זה סו"ס העולם נקי וזך יותר - וזוהי א"כ מקום השמחה - מצד מעמד המציאות.

סברת הפוסקים ע"פ החלוקה הנ"ל - שורש המחלוקת

הנה עתה מובנת סברת המהר"ל, שלדירו יש מקום לשמח מצד איבוד הרשעה בלבד, שבזה אין מאבדים את מעלת העוה"ז שהיא תיקון והשתלמות האדם.

ואמנם, אפשר לכאורה היה לומר כי לכן כיוון גם החוות יאיר. שהרי אף הוא סב"ל שאין מקום לשמחה גמורה והלל בזמן הנפילה, והפשט הוא מפני שמעשי ידי טובעים - היינו שחסר כאן מגילוי הרצון האלוקי של השתלמות העולם לפי רצונו יתברך (מעשה ידי) והשמחה הרי מורה על החפץ והרצון - כדברי המהרש"א וזה אינו קיים כאן. אמנם שמחה רגילה שאינה גמורה יש כאן. שהרי העולם עתה זך יותר ורוחני יותר - ומתוך כך קרוב לשלמות יותר - אף שאין זו שמחה גמורה כיוון שסו"ס הרצון האלוקי לא התקיים עדיין.

ואם נכונים הדברים אפשר שכל

ממעלתו ומאפשרות תיקונו והשתלמותו.

אמנם **הרמב"ם** וסיעתיה מבעלי 'שיקול הדעת', סב"ל כי עיקר מעלת האדם במעלתו הרוחנית המתבטאת בשכלו, והוא צלם אלוקים שבאדם. ומזה, שבאיבוד הרשעים יש יתרון, שסו"ס מעלת העולם הזה עולה באיבודם במעלתו הרוחנית.

להרחבת ביאור מחלוקת זו, מתאים להביא מה שסיכם סיבתה ב"ויכוח על האהבה" ("דיאלוגי דיאמורה") **לדון יהודה אברבנאל**, וכך לשונו (עמ' 215 הוצ' מוסד ביאליק): "סופיה: לא אוסיף לשאול אותך בעניין זה, כי נדמה לי שמה שכבר קיבלתי הולם את שיעור כח ההשגה שלי, אם לא למעלה מזה. אבל מציק לי ספר מסוים שכן שמעתי פעם כי האושר אינו למעשה בדעת אלוקים, אלא באהבתו ובעונג הדבקות בו.

פילו: בהיות האלוקים המושא האמיתי והיחיד של אושרנו, אנו אוהבים אותו ע"י הכרה ועל ידי אהבה. אלא שנחלקו החכמים בעניין שתי הפעילויות האלו. היינו - האם האושר הוא בעצם בדעת האלוקים, או באהבתו? מכל מקום דייך לדעת כי פעילות זו כפעילות זו צורך להם לאושר.

וא"כ יש כאן מקום לשמחה (ואף שלמהר"ל ראינו כי אין זה כך שהרי התבטא על טביעת המצרים שאין לשוב עי"ש).

אם כן הוא, יתכן שלא נחלקו רבותינו אלה, אלא רק מצד ביטוי השמחה על איבוד הרשעה - שלמהר"ל הדברים צריכים להיות בטוחים בשכלו של אדם, ואילו לחוות יאיר כך הוא ממילא כשאינו שמח בשמחה גמורה והלל, ולרשב"ץ והמהרש"א הרי כל שמחה על נפילת הגויים אינה אלא מצד איבוד הרשעה שכן אין לקוות מהם לעילוי העולם.

אפשרות אחרת לביאור שורש המחלוקת - מהו עיקר האדם הדבקות והרצון או המעלה הרוחנית - שכלית.

אמנם אפשר כי נחלקו באופן אחר ג"כ. והוא - נאמר בקצירת האומר ובלא הרחבה שאין זה עיקר ענייננו - שהדבר תלוי במחלוקת הראשונים אם עיקר עילוי האדם - ומינה לתיקון העולם הזה - הוא בדבקות בה' ובאהבתו, או בגובה מדרגתו הרוחנית. שהנה **המהר"ל**, באופן המתאים לשיטתו כאן, סב"ל שעיקר עילוי האדם הוא בדבקותו בבורא, וכך עולה מדבריו בתפארת ישראל בפרקים הראשונים. וא"כ, מובן כי באיבוד הרשע, הרי העולם הזה שהכנתו באה מתאימה לדבקות הבורא, נאבד

פעולת האושר האמיתית היא של הרצון, היינו האהבה, שאנו מתענגים עליה, ולא פעולת השכל, שאינו כרוך באותה מידה בעונג.

לעומתם אומרים האחרים שהאושר תלוי בפעולתו של הכח המהותי והרוחני ביותר בנפשנו, וכיון שהכח השכלי מהותי יותר מן הרצון ומופשט יותר מן החומר, יוצא שהאושר אינו תלוי בפעולתו של הרצון לאהוב אותו, אלא טוענים הם שהאהבה והתענוג מתלויים אל ההכרה, ולא הם עיקר תכליתה" (עיי' בהמשך שמכריע כצד הראשון ומוכיח טענתו).

סופיה: רוצה הייתי לדעת אילו נמוקים הניעו את בעלי שתי השיטות האלה.

פילו: אלה הסבורים כי האושר תלוי באהבת האלוקים מעלים את הטענה שהאושר הוא באותה פעולת הנפש שהיא השיא ביחסנו לאלוקים, כי זה שיא תכליתו של האדם, והואיל והוא צריך קודם לדעתו, קודם שנהיה מסוגלים לאהבתו, נובע מכאן כי האושר לא עומד לא על דעת אלוקים אלא על אהבתו שהיא אותה שיא בפעילות הנפש. הם מוסיפים וטוענים שהעונג שהוא עיקר האושר, מוצאו מן הרצון, ומכאן הם אומרים, כי

שמחה על איבוד רשעי ישראל בהלכה

לגמרי, וא"כ רגליים לדבר שהוא לא חילק כדברי המהר"ל וסיעתיה או כרשב"ץ שכתב שהשמחה מותרת משום ריבוי כבוד שמים. ואין זה מחייב שכיון שהיו קרוביהם הרי שאהבום וכד' ואז ממילא שהשמחה אינה טבעית אלא מפני ריבוי כבוד שמים וכד', שהרי ברשימה זו גם המוסרים שבוודאי שהיו האנשים אויבים להם באופן טבעי ובמיתתם יש שמחה פשוטה, ובשו"ע לא טרח לכתוב באיזה דרך ישמחו. מאידך, הש"ך וכן הביא בבאר היטב כתבו

מחלוקת הפוסקים אם אפשר לשמח שמחה פשוטה או רק על איבוד הרשעה

בשו"ע (יו"ד שמה ס"ה) נפסק שכל הפורשים מדרכי ציבור וכו' אין מתאבלים עליהם, אלא אחיהם ושאר קרוביהם לובשים לבנים ומתעטפים ואוכלים ושותים ושמחים - כדברי מסכת שמחות. ובירר שם הש"ך שזהו מפני שבאבוד רשעים רינה.

ברמב"ם הוסיף שכל דין זה הוא מפני שאבדו שונאיו של מקום, שזה מורה על סבת השמחה שזה מפני איבוד הרשעה. אמנם בשו"ע השמיט זאת

מתאבלים על שריפת גוף, ק"ו על שריפת גוף ונשמה. והביא מקור לזה מס' בית לחם יהודה. ולכאורה, כל מקום החלוקה הזו של הגר"י משאש היא רק אם נתפוס שכל צורת השמחה אינה אלא מפני איבוד הרשעה, ולבנים יש א"כ להתאבל על מה שלא חזרו בתשובה ואבדה הנשמה - כיוון שממילא צורת השמחה אינה אלא על איבוד הרשעה - וזו אינה סותרת לאבל על איבוד הנשמה שיכלה לחזור בתשובה, וא"כ האבלות קודמת. אמנם שאר העם שאינם חייבים באבלות, צריכים להראות שמחתם על איבודם.

וכן ראינו לעיל כי ישנם פוסקים בדורות שלאחר מן השו"ע שהבהירו שכל השמחה היא על איבוד הרשעה, הרי שיש לנו מחלוקת האחרונים אם הדין כמהר"ל וסיעתיה ואין לשמח אלא על איבוד הרשעה, או שהדין כפשט השו"ע שכל שהשמחה פשוטה אין כאן בעיה.

ולגבי אם יש חילוק בין זמן הנפילה או לא - כדברי החוות יאיר, הרי שלכאורה אין מכאן ראייה. כיון שיתכן שזמן הנפילה הוא רק ממש בזמן נפילתם שעוד רואים את גופם של רשעים ואף לא יום אחרי. ואילו דין האבלות המובע ביו"ד הוא לאחר סתימת הגולל, ושמה אין מכאן כדי להכריע.

הסיבה הזו מפני שאבדו שונאיו של מקום, ואפשר שהם סב"ל כמהר"ל שזוהי צורת השמחה הראויה ולא שמחה פשוטה. אך יותר נראה באופן פשוט, שבאו לברר מהי סיבת השמחה שבשלה פסק השו"ע את דבריו, ולא שבאו לקבוע את צורתה של השמחה. וכפי שביררנו לעיל, שכל שאין זו שמחה גמורה והלל שפיר דמי. וכן אפשר להבין גם ברמב"ם.

ומזה בק"ו: שאם בישראל כך, אצל הגוים על אחת כמה וכמה, שברשעיהם ואצל אויביהם בוודאי שאפשר לשמת. ולקמן נדון בזה בנפרד.

מחלוקת האחרונים על שמחת מיתת קרובים
רשעים

והנה הגאון הרשל"צ מרן רבינו **עובדיה יוסף זצ"ל** (שאנו עומדים בימי אבלו) כתב בחזון עובדיה (ח"א בפרק על מי מתאבלים) כי דברי השו"ע הנ"ל להלכה אינם מוסבים על מי שאינם שומרי תומ"צ בימינו, שאלו כאנוסים וכתנינוקות שנשבו וכד'. אמנם במי שכפרו והשתמדו לדת אחרת הרי שעל אלו אכן לא מתאבלים אלא שמחים וכד'. אמנם ראיתי בשו"ת **אוצר המכתבים לגר"י משאש זלה"ה** (ח"א תצט), שרצה לחלק בזה בין קרוביהם של המשתמדים לבין בניהם, שבניהם כן מתאבלים - מק"ו. שאם

להלכה הדבר תלוי במדרגת האדם

ונדמה, כי אפשר לומר שלא לשווא כן הוא - שאין הדבר מוחלט בפוסקים האם יש לשמח שמחה פשוטה על אובדנם של רשעים או שיש לשמח רק מצד איבוד הרשעה, וזה מפני מה שאראך בדברי **מֶרְן הַרְאִי"ה זל"ה**. וזה לשונו בעניין שנאת הרשע ומשם לענייננו:

" (ה) כשאוהבים את הרשעים מפני חולשתו של האדם, נמצא אוהב ג"כ את הרשעה, ועל כן הכרח הוא לשנוא את הרשעים, כדי לזכות לשנוא על ידי זה גם כן את הרשעה. אמנם כל זה הוא ברגש האופי של המדות. אבל בשורש הדעת, האדם צריך להיות הולך בדרכי ד', שהוא טוב לכל ורחמיו על כל מעשיו. וכל עומק פורענותם של רשעים איננו כי אם תוצאה מהאהבה העליונה, ושורש המתוק הזה של הדעת, שכל המדות כולן גנוזות בו וכלולות בתוכו, ממתיק הוא את המדות גם בהתפרטותן ההרגשית והמעשית. וגבורה עליונה כלולה בו, המשמרת את בעליה מכל אהבת רשעה, שומר נפשות חסידיו.

(ו) כל מה שהאדם הוא יותר המוני, איננו מוכשר להפריד בין הנושא והנשוא, ועל כן למטרת התעלותו, כדי להכין לו דרך אל הטוב, מוכרח הוא לבסס את מעמדו על שנאת

הרע, ושנאת הרע לא תוכל להפרד אצלו משנאת האנשים עושי הרע, ולא נתנה תורה למלאכי השרת. אע"פ שיש כאן קלקול, שמתוך שנאת נושאי הרע שונאים ג"כ את הטוב שבהם, אי אפשר לתכונה אנושית להיות באופן אחר. אבל המדה העליונה של גדולי הנשמה היא לברר ולהפריד, ושנאתם את הרע היא נקיה, ומרוכזת רק בהנשוא הרע בעצמו, והיא בעצמה עוברת במעברה השלילי, ובאה לידי החיוב של אהבת הטוב, ומשום כך אור החסד מאיר בהדר חכמתם." (אוה"ק ד עמ' תצו. ועי' עוד בקובץ א מח, וכן צד. ועי' עוד במידות הרה"ה ערך אהבה ובייחוד פס' ח)

הרי לנו, שבעניין אהבת הרשע ושנאתו הדבר תלוי במדרגת האדם.

אמנם ידעתי מה שכתב מֶרְן הרב זצ"ל באגרת רסו' וזה לשונו: "הערה אחת אנו מוסיפים, שכל השנאות כולן וחומרי דיניהן הנם נאמרים רק במי שכבר ברי לנו שקימנו בו מצות תוכחה. וכאשר אין לנו בדור הזה ולא בכמה דורות שלפנינו ע"פ עדות ר' עקיבא, מי שיודע להוכיח, על-כן נפל פותא בבירא וכל הלכות הנוטות לרוגז ושנאת אחים נעשות הן כפרשת בן סורר ומורה, עיר הנדחת ובית מנוגע, למ"ד לא היו ולא עתידין להיות, ונכתבו משום דרוש וקבל שכר. והשכר של הדרישה גדול הוא מאד,

איבודו של דבר באים מההערכה למהותו ומציאותו, והם פועל יוצא ממנו. לכן נראה, כי אם האדם מואר באור הדעת וכל מידותיו הולכים למישרים ע"פ אורה זו בשלום ובמישור, ראוי לו לכיון מידותיו ורגשותיו על פי דעתו המבררת בין הניצוץ האלוקי השוכן בכל בריה. ובשל כך, אין לו לשמח במפלת הרשעים אלא מצד איבוד הרשעה. אמנם באדם הרגיל שטרם התעלה למדרגה זו, ומידותיו אינם מונהגות על פי הדעת העליונה, הטבעיות הבוסרית הכוללת את הנושא עם הנשוא מפני רעתו, ושמחה לאידו באיבודו של רשע, היא הראויה לו. שאם לא כן, הרי שעלול הוא לקרב את הראויים לרחק ולאהוב את הרשעה במקום שצריך לשנאתה.

”אֶהְבֶּתְּ צֶדֶק וְתִשְׁנֵא רָשָׁע עַל כֵּן מִשְׁחָף אֱלֹהִים אֱלֹהֶיךָ שָׂמֵן שָׂשׂוֹן מִחֲבֵרְךָ” (תהילים מה, ח).

כי הוא המלח המעמיד צביון הטוב ע"י תגבורת שנאת הרע בכל ענפיו, וכיון שהוא עשה באורח למודי את פעולתו איננו מניח בפועל לרשע משחית באמת להשתרש כלל ועיקר”.

היינו שמצד הדין אין לשום אדם בין רם בין שפל לשנוא את הרשעים טרם שהוכיחם, וכך היא שורת ההלכה. אך כל זה לעניין שנאה ואהבה. אך אנו לחלק יצאת, ולעניין שמחה על מפלתם אין הדין הנז"ל תופס. ששם הרי שורת ההלכה כבר ראינו בשו"ע כי הוא שמחה על מפלת הרשעים. וכן כתב הרב במאמרי הראי"ה במאמרו על במותינו חללים ע"י שם עמ' 91 ותראה שכן להלכה.

כיון שכך, חזר הדין להילמד מעניין האהבה, לעניין השמחה על המפלה בעיקר הדין, והעיקרון הבסיסי תופס. לכן, לא נשגה אם נאמר שכך הוא גם בענייננו - שהשמחה והצער על

היחס לאיבוד רשעי ואויבי הגוים בהלכה

צריכים אנו להרחבה ולמודעי בעניין שמחה על נפילתם של רשעים ואויבים מאוה"ע, מה יש לנקוט בזה. והנה אע"פ שדברי הגמ' במגילה ובסנהדרין על מעשה ידי טובעין וכו' נאמר על אוה"ע, וכן נקטו להלכה בשיבולי הלקט וכן המהר"ל וסיעתיה,

בעניין השמחה על איבוד האומות

הנה, אע"פ שכבר דנו לעיל בעניין זה והבאנו הדברים להלכה, עם זאת, כל דברי השו"ע אין להם ראייה אלא לעניין הצער והשמחה על איבודם של רשעים מישראל, ובזה ראינו החלוקה מדברי הראי"ה. אמנם

שהחריבה את ישראל. וכך נפסק להלכה (באו"ח סי' רכד סעי' ד). והביא שם כף החיים (בס"ק י) את מיקומו המדויק של מקום זה הקרוי בבל הישנה.

כמו כן כבר הבאנו לשון הברכה בסיום קריאת המגילה שכולה בקשה ושבח על נקמת ישראל מאויביהם.

נוסף לכך בעניין ברכת המינים שבעמידה בחלק מהגרסאות מוזכר התפילה לאיבוד אויבי ישראל ולא דווקא מצד רשעותם - "וכל אויבי עמך ישראל מהרה יכרתו" כך בנוסחאת ר' **עמרם גאון**, ובפירושי סידור התפילה **לרוקח** (נה, עמ' שמב) כתב: "וכל אויבי עמך - כל האומות, מהרה יאבדו ומלכות זדון - אדום הרשעה, מהרה תעקר ותשבר ותמגר". כך גם **במשיבת נפש** לר' יוחנן ב"ר אהרן לוריא הנוסח הקדום (הוא נפטר בשנת רע"ד) בהוספות - תשובת המינים. וכן **בשו"ת משפט צדק** (ח"ב סי' ט) תלמיד בעל העצמות יוסף על קידושין. וכן בסידורי אשכנז המפורסמים **לר' שבתי סופר מפרעמיסלא**, ובסי' **היעב"ץ ובמגלה עמוקות** פר' חוקת הביא שזה נוסח הברכה עוד. ואע"פ **שהמהר"ל** בבאר הגולה (באר שביעי פ"ו) ביאר כי הכוונה לאויבי עמך מצד הדת, אבל בוודאי שפשט העניין לא כך, ושם כן לכאורה כבר מנינו במינים

בהלכה מצינו כמה פעמים שבח ובקשה לקב"ה על איבודם של אויבי ישראל מאוה"ע (מה שלא מצינו בהלכה לגבי ישראל אלא לגבי רשעיהם המובהקים, וע"ז ניתנת האפשרות לחלוקה, וכפי שנרחיב בסיבתה לקמן). כך הגמ' בברכות (נח' ע"ב): "הרואה בתי ישראל בישובן אומר... בתי אוה"ע בישובן אומר בית גאים יסח ה'. בחורבנן אל נקמות ה'". ואע"פ שהרי"ף על ברכות (מג ע"ב) כתב בתי עכו"ם בישובן - היינו רשע עובד כוכבים, וכן הרא"ש (פ"ט סי' י), והאגודה (פ"ט כא), וכן ברמב"ם הל' ברכות ובטוש"ע (סי' רכד), עכ"ז אפשר שזה מאימת הצנזור (ולגבי נוסחאת הירושלמי, ידוע שיש הרבה שינויים וקשה לסמוך על מה שיש בידנו) שהרי בהרבה מהקדמונים מופיע "בתי אומות העולם" באופן סתמי. כך הבה"ג (סי' א פ"ט), ובמאירי, וריא"ז (ה"ב אות א), פסקי הרי"ד, האשכול ברכת ההודאה (דף לא ע"ב), הראבי"ה (ח"א סי' קמו), ספר מצוות זמניות הל' ברכות, הפרדס שער הראיה, סמ"ג (עשין סי' כז), ובמנורת המאור (פ"ו) ועוד ועוד. הרי שיש מקום לבקש על איבודם של הגוים אויבי ישראל ואין זה דווקא מצד היותם עובדי אלילים.

ואם בזה יש שאלה, הרי לגבי הנאמר (בנו ע"ב) שם - "הרואה בכל הרשעה מברך חמש ברכות", אין מחלוקת מה עניינה - שאין זה אלא מפני

יסודות ו"ס. וביאר שם כי עולם העשיה כולל י"ס שהם שבעה רקיעים (ג"ר הוא ערבות הכולל גלגל השכל הנפש והמזלות, ושישה גלגלים שצ"ם חנכ"ל, כשמלכות דעשיה מקרי וילון).

והנה עוד ביאר כי מלכות דעשיה מתחלק לי"ס כשכתר שבה נקרא וילון, וד' יסודות ארמ"ע הוא החו"ב תו"מ שבה. ויצא, שמלכות דמלכות דעשיה היא יסוד העפר, והיא כלי לכל העולם כולו ובו נמצאים כל התולדות.

עוד ביאר, שאותו יסוד העפר הנ"ל אינו אלא הצד הרוחני שבו, ורק מלכות חיצונית שבו היא הדומם העכור הממשי. מבואר א"כ שמלכות דמלכות דמלכות דעשיה היא יסוד העפר הדומם החומרי שאין בו שום רוחניות, וכל מה שמעליו- היינו ט"ס ראשונות שביסוד העפר הוא נפש הדומם. ומבואר מדבריו שם, שכל 256 היסודות האטומיים המוכרים לנו מהטבלה של מנדלייב, כולם נמצאים בארמ"ע דעפר - שהוא מלכות דמלכות דמלכות דעשיה.

ואמנם נפש הצומח עפ"ז היא הו"ק דמלכות דעשיה, שהיא יסוד המים דמלכות דעשיה. ונפש החי היא בינה דמלכות דעשיה, שהיא יסוד הרוח דמלכות דעשיה.

ונפש המדבר היא מחכמה דמלכות דעשיה, שהיא יסוד האש דמלכות דעשיה.

ומשומדים וכו', ולא כך גם ביאר הרוקח.

גם בספר **חסידיים** כתב (בסימן תנד) ש"לא יעשה אדם צדקה בדבר שיש בו סכנה. לאחד ניתנו לו מנעלים של מת ורצה לתת אותם לעני אמרו לו ואהבת לרעך כמוך (ויקרא יט, יח) אלא תמכרם לנכרי שלא יבא לידי סכנה שום יהודי ויתן המעות לעני". הרי שאין בעיה בכך שימכור המנעלים לגוי אע"פ שיקרב בזה את מיתתו.

הרי לך מכמה הוכחות כי יש לשבח ולבקש על איבוד אויבי ישראל הגוים והרשעים, ושכך נהגו ישראל וכך נפסק להלכה, וזה מתאים עם פשט דברי הגמ' במגילה בדברי מרדכי להמן שדווקא על ישראל נאמר בנפול אויבך אל תשמח, ואילו לגבי הגוים נאמר ואתה על במותיך תדרוך.

מדוע מותר לדחות בנפילת הגוים שלא כבישדאל - מקור נפש האומות לאר"ז"ל

והנה להעמיק בעניין יש לנו לדון לגבי מהות נפשם ומהותם של העמים. ואמנם אין כאן המקום להרחיב בזה בכל שיטות הראשונים וכו', אלא נביא דברי האר"י ז"ל ומפרשיו, שבוודאי שבעניינים כגון דא הלכה כמותו, וכפי שקיבלוהו על עצמם עם בני ישראל.

הנה בשערי קדושה למהרח"ו (בח"ג שער א) ביאר כי כל העולמות וכן כל פרט ופרט בבריאה מתחלק לד'

החיצוניות נחלק לב' שהם שדין יהודאין שהם מפנימיות דחיצוניות, ושדין נוכראין שהם מחיצוניות דחיצוניות.

והנה ביאר שם בהמשך, כי מהסטרא דקדושה - מהפנימיות דפנימיות, הוא נפשות ישראל. ומהחיצוניות שבהם - מלאכי שלום ואראלים, נמשך יצר טוב דצדיק והעם הארץ, בהתאמה.

אמנם נפשות הגרים הם מפנימיות דפנימיות דקלי' - שהיא קלי' נוגה, ואילו נפשות העכו"ם באה מחי' דפנימיות דקלי'. כמו כן ביאר שם דמפנימיות וחיצוניות דחיצוניות דקלי' נמשכים יצה"ר דצדיק ויצה"ר דגרים, עכו"ם ועם הארץ בהתאמה.

אין סתירה בין דברי המהרח"ו שבשערי קדושה לנאמר בע"ח

והנה צריך אתה לדעת, שאין סתירה בין דברי המהרח"ו בשערי קדושה לבין הנאמר בע"ח, אע"פ שלא הזכיר כלום מהמחצבים בע"ח. דזהו כפי שכתב מרנא הבא"ח בדעת ותבונה שער יט' שבשערי קדושה שכתב הספר לכולי עלמא נקט לשון קצרה וברורה זו, אך האמת היא אחת, שכן מה שנוקט ספירות הוא מחצב הספירות. והכלים - בחי' פנימיות שבהם הוא הנפשות, והחיצוניות מלאכים. וכן הלאה ע"ז הדרך.

בשער ב' הרחיב לבאר כי כל זה ברקיעים של עולם העשיה, אך הוא עצמו מתחלק לד' חלקים מבפנים החוצה - ד' בחינות הקרויות מחצבים - מחצב ספירות, נשמות, מלאכים וחושך (קליפות שמחוץ להם הרקיעים של אותו עולם).

וביאר עוד, כי נפש האדם מישראל מוכללת מכל הנפשות האמורות (מפנימיות הזך דארמ"ע הנז"ל), ואח"כ נכנסה בו נפש שכלית קדושה שהיא מט"ס דעשיה מרקיע וילון ולמעלה. א"כ יצא, שיש בו באדם מישראל נפש יסודית דארמ"ע דמלכות דעשיה - שזה ממחצב הקליפות, ונפש שכלית קדושה מט"ס דעשיה.

אמנם מובן כי לאומות העולם כלל אין אלא נפש היסודית שהיא רק ממחצב הקליפות.

והנה בע"ח (שער ג) כתב כי כל העולמות יש להם פנימיות וחיצוניות. והנפשות הם מן הפנימיות והמלאכים מן החיצוניות כנודע, והם ב' בחינות. והחיצוניות נחלק לב' שהם מלאכים פנימים - מלאכי שלום, וחיצוניים - אראלים. וכל זה בסטרא דקדושה. אמנם כנגדם יש בקלי' פנימיות וחיצוניות. והפנימיות נחלקת לב' שהם נפשות הגרים - פנימיות דפנימיות, ונפשות העכו"ם שהם מחיצוניות דפנימיות דקלי'. וכן בחי'

איבודם של גוים כלל, שהרי אדרבה זוהי תכלית העולם - "והרשעה כולה כעשן תכלה", ואיבוד כל הקלי' הטמאות, ושבירתן זוהי טהרתן. אמנם נראה כי צריך עיון בזה. שהרי על אמירה זו שנפשות העכו"ם היא מג' קליפות טמאות שכולם רע ואין בהם טוב יש קושיות טובא.

שהנה לעיל מיניה כתב שלעתיד לבוא יתבררו הבהמות בהררי אלף וגם הטמאים - ומשמע א"כ שיש בזה עוד ניצוצות טובים בתוך ג' הקלי' הנז'. וכן הקשה **בשמן ששון** על אתר. וכן **בשער המצוות** פר' עקב (דף מב ע"ב) כתוב שאין בנו כח לברר זה הבירור הגרוע אלא בבהמות הטהורות אשר הקדושה בהם מרובה על הקליפה, אבל מן הבהמות הטמאות אין בנו כח לברר כלל ועיקר ולכן נאסרו באכילה כי לא די שלא יוכל האדם לברר ע"י אכילתו אלא שאדרבה תתאחז הקלי' הטמאה המעורבת גם בהם ותתדבק באיש האוכלם ויסתלק ממנו כל הקדושה אשר בו". הרי לנו שיש קדושה - מועטת אמנם אך קיימת - גם בבהמות הטמאות שמוצאם מג' קלי' הטמאות.

ראייה נוספת היא ממה שנצטוו בני נח לקיים ז' מצוות, והרי ידוע שכל תפקיד המצוות הוא לברר הניצוצות הקדושים. וכן כתב האריז"ל בשער

סיכום דברי האר"י ז"ל וההולכים בדרכיו במהות נפש האומות

מ"מ מבואר שלנפשות העכו"ם אין אלא נפש יסודית ותו לא שהיא ממחצב הקלי', מחיצוניות דפנימיות. וכן כתב בעל **התניא** בריש ליקו"א פ"א וכן **בבאר מים חיים** לר"ח מטשערנאוויץ פ"א ויקרא. והנה בע"ח שער מט' כתב כך: "ונשמתי של הגוים הם משלשה: רוח ענן ואש שכולם רע, וכן הבהמות וחיות ועופות הטמאים. אך נפש הבהמית דישראל ונפש הבהמית דבהמות וחיות ועופות טהורים כולם מנוגה...ודע כי הרע הגמור שנברר ואין בו טוב כלל אלו הג' קליפות החיצוניות הנז', אבל קליפה הד' נגה לא נתבררה לגמרי ולכן נשארה בבחינת לבור ועור ומתבררת מעט מעט".

האם אין בנפש האומות טוב כלל?

והנה כפי שכתוב כאן שנפש העכו"ם מג' קליפות טמאות שאין בהם טוב כלל, כן כתב בתניא הנז"ל שנפש בהמית דעכו"ם היא מג' קליפות טמאות ונפש בהמית דישראל מנוגה שהיא עץ הדעת טוב ורע ומשם המידות הטובות והרעות דאדם מישראל.

ואמנם לו כך היה פשט הדברים, לכאורה לא היה מה להצטער על

וא"כ כך הוא גם בג' קלי' הטמאות הללו.

ואכן בקיצור התניא לבעל הצמח צדק כתב על מה שמופיע בפ"א בליקוטי אמרים תניא שבג' קליפות אין בהם שום טוב, כי "היינו מצד עצמותם, אבל יש בהם בבחי' גלות ניצוץ וחיות אלוקות".

א"כ זה מתרץ באופן אחר מבעל השמן ששון את העניין, אך היוצא מ"מ, כי בכל אופן לכו"ע גם כשאומרים שהיוצאים מג' קלי' הנ"ל מוצאם שאין בהם שום טוב, היינו בערך הקלי' נוגה ואבי"ע דקדושה, אך באמת גם שם יש ניצוצות קדושה המתבררים עד ימות המשיח.

חידוש נוסף יש בדעת ממשיכי דרכו של בעה"ת, במה שכתב האדמו"ר האחרון מלובביטש בהערות על התניא (מהדורת אברהם אלאשווילי), והוא שחסידי האומות שקיבלו על עצמם ז' מצוות בני נח, מוצאם מקלי' נוגה ולא מג' קלי' טמאות.

האם מיעוט הק' שבנפש האומות מחייבת צער על איבודם?

והנה לאחר כל הנ"ל, ואחרי שהסקנו כי יש ניצוצות הקד' גם בנשמתם של הגוים, הרי היה מקום לומר שיש להצטער על איבודם של רשעיהם ואויביהם, דסו"ס מה שנפלו הוא

מט' (דף קיב ע"ג) וז"ל: הנה לא נתן הקב"ה לישראל אלא לברר ולצרף ולהסיר סיגים מכסף שהם לבוש הנשמה וכו'... ונמצא כי אלו הלבושין אין פי' שנעשים מחדש ע"י תומ"צ אמנם מתבררים מהרע שנתערבו בו ע"י חטא אדה"ר וגו'".

נקודה נוספת העלה בשמן ששון הנז"ל, והיא שאם כל הנמצא שם הרי הוא רק רע כל היום, "לאיזה צורך נבראו עתה הגוים וגם הבהמות הטמאים, מכיון שאין בהם שום בירור?!"

ע"כ מסכם בעל השמן ששון כי "אפשר דזה שכתב רבינו שג' הקלי' הם רע גמור אינו אלא בערך מה שנתברר עתה בקדושה, אמנם עדיין נשאר בהם נהירו דקדושה והולכים ומתבררים עד ימות המשיח". ובהמשך מפנה לעיין במבוא שערים (שער ב ח"ג פ"ח דף מב), וזה לשונו שם הנחוץ לענייננו: "אמנם צריך שתדע כי בהתברר אלו הסיגים ונעשו מהם בחי' ד' עולמות אבי"ע שלהם, והם סיגים וקלי' גמורות, הנה בתוכם היו נתונים כל בחי' המלכים שלא יכלו להתברר והיו שם בבחי' נשמה וחיות בהם המחיה אותם. כנזכר בפר' יתרו דס"ט ע"א "דלית סט"א דלית בה נהירו דקיק וכו'".

הרי מבואר מלשון הזוהר יתרו, כי אין דבר בלא ניצוץ קדושה המחיה אותו

היינו שישברו ממילוי סאתם. ולכאורה אם יש בזה הפסד במה שלא מתבררים ניצוצ' הקד' המצוים בהם, מדוע יש חפץ שישברו? אדרבה היה לנו לעזרם שיקיימו המצוות!

והנה **בזוהר פנחס** (ח"ג רנט ע"א) כתוב לגבי עניין זה כך (עם פירוש ה"מתוק מדבש"): "ביומין אילין (באלו הימים של ימי הסוכות) אשה בהאי עולה (כתוב מילת אשה בקורבן העולה) דהא כדין הני אישים אכלי חולקיהון (כי אז המלאכים הנקראים אישים מקבלים ואוכלים חלקם מן הקורבנות, והם נותנים מהשפע של הפרים חלק לשבעים שרי האומות, כי) שבעים פרים אילין אינון לקבל שבעים ממון דשלטו על שבעין (אלו השבעים פרים הם כנגד שבעים ממונים השולטים על שבעים אומות) וסלקין ביומא קדמאה (והם עולים ומקבלים שפע מיג' פרים ביום הראשון) ונחתין בכל יומא ויומא (והם יורדים ומתמעטים בכל יום ויום) ואיקרון פרים מנגחים ביומין דלהון (ונקראים פרים המנגחים ביום שהם שולטים)...ואי תימא, (ואם תאמר אם מספר הקרבנות מורים על רעת האומות), אי הכי רע עין הוין לגבייהו (אם כן אנו רעי עין אליהם והרי נאמר אל תלחם את לחם רע עין. ואין זה נכון מצדנו ישראל לעשות כן. ומשיב) אין (כן הוא שהקרבנות לרעתם של האומות), דהא כתיב (משלי כה, כב) כי גחלים אתה חותה על ראשו (שהרי כתוב שע"י הקרבנות גחלים את חותה על ראשו), אבל

איבוד ואי השלמת פעולת בירור הניצוצות. ואין להשוות לאיבוד בע"ח טמאים, שכיון שאין להם שום בחירה, הרי בוודאי איבודם מגיע היכן שהתבררו ניצוצ' הקד' שבהם ואדרבה הוא אות לתיקונם, משא"כ באיבוד נשמת הגוים.

אמנם עכ"ז נראה לדחות זאת, ולומר: דהרי מצינו בבבא בתרא (דף י ע"ב) שאסרו חכמים לקבל צדקה מהגוים, אע"פ שזה להם כפרה. וזה לשון הגמ':

"דתניא, אמר להם רבן יוחנן בן זכאי: כשם שהחטאת מכפרת על ישראל, כך צדקה מכפרת על אומות העולם. איפרא הורמיז אימיה דשבור מלכא, שדרה ארבע מאה דינרי לקמיה דרבי אמי ולא קבלינהו; שדרינהו קמיה דרבא, קבלינהו משום שלום מלכות. שמע רבי אמי איקפד, אמר: לית ליה ביבש קצירה תשברנה נשים באות מאירות אותה? ורבא? משום שלום מלכות. ורבי אמי נמי משום שלום מלכות? דאיבעי ליה למפלגינהו לעניי עובדי כוכבים".

והנה רש"י ביאר שם: "ביבש קצירה תשברנה - כשתכלה זכות שבידן ויבש לחלוחית מעשה צדקה שלהן אז ישברו". הרי מהגמ' מובן שהרצון הוא שתתמלא סאתם של הגוים, ויתקיים בהם ביבוש קצירה תשברנה.

היסורין, אבל בזוה"ק (ח"ג רנ"ט). מבואר כמו שכתבתי, שהרי הקשה אי הכי רע עין הוינן לגבייהו, דאילו לפי מה שנראה מפשטות לשון רש"י אדרבה טיבותא לבד עבדינן בהדיהו להגן עליהם מן היסורין, וכן משמע במדרשים כבזוהר וכמו שכתבתי] שהרי חלקי הטוב שבהם הולכים ומתבררים עד דיתקיים בהו (ישעי"כ"ז י"א) ביבוש קצירה תשברנה וישארו אפס ואין. ומדה זו תתנהג עד היובל הגדול ששמיני עצרת רומז אליו, והדברים עתיקים. וע"כ בשמ"ע אין מקריבין עליהם כלל, כי כל חלקי הטוב כבר נדבקו בישראל וחלקי הרע כלים ונאבדים".

הרי לנו מכל זאת, שמגמת התורה בגוים היא לקבץ נדחי ניצוצותיהם אל ישראל ע"י קרבנות הפרים שבסוכות, ואילו עליהם עצמם נאמר: 'ביבוש קצירה תשברנה'. שכן אין תקווה כי הניצוצות הקדושים יעלו ויתבררו ע"י עבודתם, אולי זולת חסידי אוה"ע וכפי שכתב האדמו"ר מלובביטש.

והנה מובן שדווקא כאשר הם כלים ואובדים, הרי הוא אות כי כלתה הטובה שבהם ולחלוחית של מצווה שהייתה בהם כלתה. ויש לומר שהיא שנדבקה בישראל. וא"כ עפ"ז מה מקום יש לצער על איבודם! אדרבה זה מורה על קירוב התכלית הטובה שבעולם.

אנן לא יהינן אלא בחדוותא (אבל אנו אין אנו נותנים אלא מתוך שמחה), דלית ביומי שתא חדוותא כאלין יומין, ובגין דאנן יהינן בטוב לבא ובחדוותא דרעותא, אתהפך עלייהו גחלים על רישיהון, גומרין מלהטן, דחדוותא דילן עבדי לון ביש, י"ד (ס"א ה') עוח"ץ, כך סלקין בחושבנא דילהון, וכל דא".

והנה לבירור הסיבה שאנו מקריבים הפרים כפי שכתוב בזוה"ק אע"פ שאותם אוה"ע מתמעטים בשל כך, ביאר בשם משמואל (בחלק המועדים סוכות תרע"ד) באופן נפלא ביותר. וזה לשונו: "ולפי האמור יש לפרש ענין הפרים שמקריבין בסוכות עבור שבעים האומות. היינו שסוכות הוא זמן החסדים כידוע בכוננות, ע"כ הוא זמן קירוב החלקים הנדחים בין האומות, וכענין שיהי' לעתיד שפליטי האומות יעלו לחוג את חג הסוכות. משא"כ בשאר ימים טובים, משום דאז הוא זמן קירוב רחוקים. וע"כ מקריבין אז עליהם קרבנות היינו שממשיכין להם השפעה וכללות קדושה, ועי"ז חלקי הטוב שבהם מתקרבים כנ"ל, ובאין ומתגיירין או הנפשות עולות מתוך הטומאה ומתגלגלות בישראל. ולפי"ז יובן מה דמשמע שע"י שמקריבין עליהן הן מתמעטין [ואף שבפירש"י יש לפרש שהקרבנות הן רק להגן עליהם מן

ה' העליונה מאהבת השלמות המוחלטת והגמורה של סבת הכל, מחולל כל ומחיה את כל".

וכן במידות הראי"ה ערך אהבה (פס')
(ו) כתב הרב:

"מדת האהבה השרויה בנשמת הצדיקים היא כוללת את הברואים כולם, ואינה מוציאה מן הכלל שום דבר ולא עם ולשון. ואפילו עמלק (!) אינו נמחה כי אם מתחת השמים, אבל ע"י זיכוך מתעלה הוא לשורש הטוב. אשר הוא מעל השמים. ונכלל הכל באהבה העליונה, אלא שצריך כח גדול וטהרה עצומה ליחוד נשגב זה".

ואמנם מבואר בדברי הרב זצ"ל בקובץ א (תרפ"ו) כי אהבה זו של הבריות כולם באה גם מפני שהם רואים את המטמוניות הקדושות שבכל הבריות כולם. וכך לשונו שם: "ההבדלים הם בכלל היצירה. ההבדל בין קודש לחול, בין ישראל לעמים, עובדות הן, שטושים צורתם הוא חורבן. ההתעמקות בהבנה והרגשה בענין הבדל זה, הוא מקור לפרי רוח מרובה. אמנם אחרי כל אלה, משיגים בדעה ברורה, שכל אלה הם דברים עוברים, וההתעלות של הכל לקודש ולאחזה, להשויה ולעדינות, הוא הרעיון הנצחי, החי תמיד בכל רוח נדיבה, והזהירות של ההבדלות הנם דברים שוטפים ועוברים, נובעים מחיי שעה.

וכן אם נבאר כר' חננאל שביאר שם בגמ' בב"ב שהרצון באיסור קבלת צדקה מגוי הוא כיון שכל זמן שמלכותם של הגוים קיימת, מלכות ישראל מתעכבת, ק"ו שבאיבודם אנו מתקרבים לימי הטובה, וממילא אין שום מקום לצער, ואדרבה.

חסידי ישראל אוהבים כל הבריות כולם גם הרשעים מפני הק' המצויה בהם ועם זאת שמחים באיבודם

והנה לפי הנ"ל, יתבאר כי יש חילוק אצל חסידי ישראל. שיתכן ויהיו הם צריכים מפאת מעלתם לאהוב גם הנוכרים וכל הבריות כולם מצד הניצוץ העליון החבוי בעמקי הקלי', ולא רק בחסידי אומות העולם, אלא אף ברשעיהם היותר גרועים. וכן תמצא מה שכתב מרן הראי"ה קוק בזה (אוה"ק ח"ב עמ תמב):

"גדולי הנשמה אינם יכולים להיות נפרדים מן הכללות היותר מקיפה. כל חפצם ושאיפתם היא תמיד טובת הכלל כולו, הכלל במלא רחבו גבהו ועומקו...אהבת העולמים כולם, כל היצורים, וכל חוג החיים וההויה שלהם, אהבת ההויה כולה ממלאת את לב הטובים, החסידים שבבריות, ושבבני אדם, לאושר של הכל הם מצפים, לאורה ולשמחה של הכל הם מיחלים. הם שואבים את אהבת כל ההויה המגוונת בריבוי יצוריה מאהבת

מן הטוב הקשור בחטיבה אחת עם הרע, והוא מצד הטוב שלו שואף לקיום, ומדמה בדעתו שתנאי קיומו תלויים הם בקיום כל הסתעפות הרע שהוא קשור בו, וכל זיעזוע של כילוי של הרע מכאיב אותו. ואנו שואפים להפריד את הרע מן הטוב. אז ימלא העולם עונג, יתענג הטוב בקיומו, ההולך וגובר כצאת השמש בגבורתו, ויתענג הרע בכליונו, ההולך ומתגבר גם הוא לפי רבות הטובה. נר רשעים ידעך ואור צדיקים ישמח".

העולה מכל הנ"ל, שברשעי האומות ואויבי ישראל מהם, גם למידה העליונה אין להצטער על איבודם. ואדרבה יש לשמח כי אותה טובה שהייתה חבויה בהם ולא יכלה לצאת אל הפועל עלתה לה למקומה. וכבר הראנו שאין לנו ראייה מדברי הזוהר שהבאנו לעיל, שאפשר שהוא מדבר רק בשמחה לפניו היינו בעליונים וכד'. ואילו בישראל לא מיירי. ומ"מ כבר ראינו כי גם לזוהר בזמן שמחת סוכות שהוא זמן שמחתנו, הוא זמן שאנו מכלים ע"י הקורבן את האומות, וכביאור השם משמואל, שבזה אנו מעלים את הקדושה הטמונה בהם.

עם זאת חשוב להזכיר כי ע"פ חידושו של האדמו"ר מלובביטש האחרון, יש להבדיל בין רשעי האומות לבין חסידיהם המקיימים ז' מצוות בני נח שהרי לדבריו אלו באו

הרעיון הכללי של ההשויה, שהוא יסוד טובת הלב ואהבת הבריות הזכה, הולך הוא במערכי הרזים בהעלאת הניצוצות המפוזרים בכל עמקי הקליפות, וברעיון הגדול של התהפכות הכל לקדושה גמורה ומוחלטת, על ידי עבודה הדרגית שאינה פוסקת, של חסד, שלום, משפט, אמת ורחמים" (וכן במידות הראיה ערך אהבה ה).

והנה למול זה, מול אהבה זו, לא נסתר מה שאותם חסידי עליון ישמחו באיבודם של רשעי האומות. וכלשון הפס' "ישמח צדיק כי חזה נקם" (תהילים נח, יא). וכל זה אינו סותר, שכן גם אהבת הבריות כולם לא באה להם מתוך גופם, אלא מתוך ניצוצות הקדושה הטמונים בהם. וכאשר נאבדו אותם רשעי אומות, אות הוא כי עלתה הקדושה למקומה. וכן כתב מרן הראי"ה שיש שמחה באיבוד הרשעה מצד עליית הניצוצות העליונים למקומם. וז"ל:

"הרע הגמור והמוחלט, שאין בו שום ניצוץ של טוב, הוא שמח בכליונו ואבודו, ואפיסתו זוהי שלמות התפתחותו היותר גדולה. ואנו צריכים להתרומם למדת חסד מקיפה כזאת, עד אשר נשאף להיטיב לכל, וגם עם הרע אנו חפצים להיטיב, במה שנכלהו, וכל הרשעה כולה כעשן תכלה. הצער נמצא רק לאותו הניצוץ

מקלי' נגה ובוודאי שלהם יש תקווה בתיקונם (והרי נפשם היסודית מקורה כנפש הגר), ובהם בוודאי שאין אנו חפצים באיבודם ואין אנו שמחים על נפילתם. אמנם על אויב פרטי מהם צ"ע (ואומה אויבת מהם לא יתכן שא"כ אינו מחסידיהם כמובן). וראיה לכך שיש לרצות בתיקונם ויש להתאבל עליהם הוא גם ממה שרבן גמליאל קיבל תנחומים על טבי עבדו - דכשר הוא.

סיכום

- א. בחז"ל ישנם מקורות שנראים כסותרים בעניין היחס הרצוי כתגובה לנפילת הרשעים.
- ב. מהרשב"ץ עולה שיש לחלק בין שמחה על נפילת ישראל לבין נפילת האומות, שבישראל אין לשמוח אלא על נפילת רשע ורק משום ריבוי כבוד שמים, ובגויים בכל אופן מותר.
- ג. ע"פ דברי ס' החסידים מובן שיש לחלק בין אויב שמותרת בו שמחה אך לא לאיד, לבין רשע שבכל אופן שפיר דמי. וגם בדבריו אין סיבה לסתור דברי הגמ' שבגוי לא נאמר בנפול אויבך אל תשמח.
- ד. מב' תירוצי המהרש"א בסנהדרין עולה: כי לתירוץ הראשון יש לחלק בין שמחה גמורה והלל שאסורה בזמן הנפילה, אך שמחה רגילה מותרת, לבין לאחר זמן המפלה שמותרת אף שמחה גמורה והלל. אמנם כל זה לגבי הגוים, אך לגבי ישראל כבר נאמר בנפול אויבך אל תשמח, ואין שמחה בנפילתם כלל וכגמ' מגילה.
- לתירוץ השני: מותרת שמחה גמורה אף בזמן המפלה ואך בעליונים אין שמחה, וזה כאמור לגבי הגוים ולגבי ישראל, בנפול אויבך אל תשמח כתיב.
- ה. מכלל דברי המהרש"א על הפס' בנפול אויבך אל תשמח, מובן כי הוא נקיט כתירוץ השני, ובצירוף דבריו מזה יוצא: בנפילת גוי בין אויב או רשע - מותרת שמחה גמורה על נפילתו אך לא לאיד. ובנפילת אויב מישראל אין לשמח.
- ו. דברי המהרש"א בתירוץ השני קרובים לדברי הרשב"ץ, אלא שהמהרש"א הקל בנפילת רשע מישראל ואילו הרשב"ץ התיר רק משום כבוד שמים.
- ז. החוות יאיר נקיט כתירוץ הראשון של המהרש"א לחלק בין שירה בזמן נפילת הרשע או באופן של בימים ההם בזמן הזה, שאז זה אסור. לבין שירה שלא בזמן המפלה וכפי שעשה דוד. וכן נקיט החיד"א ומרכבת המשנה, והרי"ף על עין יעקב.

- ח. אפשר שהסיבה שהמהרש"א נקיט כתירוץ השני ואינו מקבל את החלוקה בין שמחה בזמן המפלה לאח"כ, הוא מכמה קושיות שיש על חלוקה זו.
- ט. אע"פ שבד"כ מצווים אנו לילך בדרך ה', כאן שהקב"ה אינו שש אך משיש אחרים, חזינן דזהו רצונו ואילו מידותיו, וכן אנו עושים.
- י. אין להוכיח שאין לשמוח על מיתת רשעים ממה שאין מברכים על מיתת ב"ד, כיון שכל המומתין מתוודין ואין הקב"ה חפץ באיבוד החוזר בתשובה.
- יא. מדברי ברוריה בברכות מובן שאין לשמח במפלת הרשעים דיתמו חטאים כתיב ולא חוטאים. אמנם מובן כי דרשת ברוריה חולקת על דברי הגמ' בשמחת דוד על מפלת הרשעים הנלמדת מאותו פסוק.
- יב. אין לרחות ולחלק ולומר שיש הבדל בין שמחה על מפלת רשעים לבין בקשת איבודם, שהרי הלימוד דברוריה נובע מהפס' בו מתוארת שירת דוד ולא בקשתו לאיבודם, והרי שהיא עצמה לא חילקה ולמדה זה מזה.
- יג. המהר"ל נקיט כברוריה ומחלק בין שמחה על איבוד הרשעה לבין איבוד הרשע. ומכאן שמה שנא' שהקב"ה משיש במפלת הרשעים, אין הכוונה שכך יש לעשות אלא שכך המציאות.
- יד. אין הוכחה שהרמב"ם בהל' שמחות סבר כמהר"ל במה שכתב שקרובי הרשעים שמחים במיתתם שהרי אבדו שונאיו של מקום, שיתכן שאינו מתאר את צורת השמחה, אלא את הסיבה לחיובה.
- טו. כמהר"ל סוברים הר"מ מטראני, הר"י מוולאזין, הגר"ח פלאג'י, הכתב סופר והמלבי"ם.
- טז. מהמפרשים בתהילים עולה שרש"י הראב"ע ורד"ק פסקו שלא כברוריה אלא חוטאים ממש כתיב. ואילו המצודות והאלשיך נקטו כברוריה.
- יז. ניתן להוכיח שאין הלכה כברוריה מהגמ' דב"מ במעשה דר' אלעזר ב"ר שמעון שהיה מוסר הרשעים לשלטון וטען כנגד ריב"ק שהוא מכלה קוצים בכרם. וכבר פרשו הראשונים שכל מחלוקתם מצד החסידות ולא מצד הדין. ואם יש לפעול לאיבודם של רשעים בידיים, ק"ו שאפשר לרצות באיבודם.
- יח. גם מלשון הברכה על מגילת אסתר: "הרב את ריבנו הנוקם את נקמתנו" וכו' מוכח שאין הלכה כברוריה.
- יט. אין ראייה מנוסחת הגר"א בברכת למלשינים שסבר שיש לומר "וכל הרשעה תכלה" ולא כל הרשעים, שכן הגרמ"מ משקלאו ביאר זאת שכיון שאין צדיק

שיעשה טוב ולא יחטא, אם יאמר שהרשעים יכלו הרי שמקלל עצמו. אמנם הגר"י עמדין ביאר בנוסחאתו שיש לומר הרשעה משום סברא דברוריה.

כ. מנוסחת הרמב"ם והספרדים משמע שמבקשים על איבוד הרשעים, וכן משמע מתרגומי חז"ל - אונקלוס ויב"ע בפסוקים המדברים על איבוד הרשעה. כמו כן מובן מפי' הרוקח על הסידור.

כא. מהזוה"ק משמע שאין שמחה לפניו באיבוד הרשעים טרם שנתמלא סאתם.

כב. אין סתירה בין דברי הזוה"ק לגמ' בסוטה שאין נפרעים ממי שלא נתמלא סאתו, שדברי הגמ' מיירי בכללות, והזוה"ק מדבר במפגש בין ישראל לאומות, שפעמים נפרעים מהאומות בשביל ישראל. וכן מבואר בדברי הראשונים על דברי הגמ' ש"קשה זווגם כקריעת ים סוף".

כג. אין מהזוה"ק ראייה מוכחת לשום כיון.

כד. לסיכום עולה שישנם ד' חלוקות עקרוניות בין סתירת המקורות: הרשב"ץ והמהרש"א - המחלקים בין ישראל לגוי. ס' חסידים - שמחלק בין רשע לאויב. החוות יאיר - שמחלק בין זמן המפלה לזמן אחר. המהר"ל - שמחלק בין שמחה על איבוד הרשעה, לאיבוד הרשע.

כה. בבירור נק' המחלוקת יש להבחין בין שיטת המהר"ל שאין לשמח באיבוד הרשע לבין שאר השיטות המתירות באופנים שונים שמחה על איבוד הרשעים.

כו. למהר"ל אין לשמח באיבוד הרשע כיון שמעלת עוה"ז היא בתיקון וההשתלמות שהיא שורש הדבקות בה'. זאת לעומת עוה"ב שמעלתו מצד השלמות הנמדדת במעלה הרוחנית. והרי באיבוד הרשע מאבד את תקוות תיקון העולם הזה, ואין כאן מקום לשמחה.

כז. אפשר להסביר זאת גם בחוות יאיר, ולכן לא תיתכן לשיטה זו שמחה גמורה.

כח. אפשר גם שנחלקו אם עיקר שמחת האדם באה בד"כ מצד האגואיזמוס ולכן אין לשמח אלא על איבוד הרשעה, או שבד"כ אדם שמח על הצלתו.

כט. אפשר עוד שגם הרשב"ץ והמהרש"א מסכימים לסברת המהר"ל אלא שסב"ל שאין לקוות לתיקון העולם מהגויים, ולכן אין מניעה על שמחת איבודם.

ל. עוד שאפשר שנחלקו במחלוקת הראשונים אם עיקר מעלת האדם היא דבקותו בבורא ית' והשתלמותו, ומינה שאין טובה באיבוד הרשעים שבזה ידחה העולם מתיקונו והשתלמותו המביאים לדבקות בה' כאמור לעיל. או

שעיקר האדם היא במעלתו הרוחנית ודעת אלוקים שבו, ואז יש שבח במפלת הרשעים ואיבודם, מפני טיהור אויר העולם.

לא. בשו"ע נקט בהלכות שמחות שיש לשמח במיתת הקרובים הרשעים אך השמיט דברי הרמב"ם שזה מפני שאבדו שונאיו של מקום. ואילו הש"ך כתב זאת בהערותיו. ולכאורה נחלקו במח' הנזכרת. אך אין הוכחה בזה כאמור, שיתכן שדברי הש"ך והרמב"ם באים בביאור הסיבה לשמחה, ולא תיאור אופן השמחה הרצוי.

לב. ממחלוקת האחרונים, אם מותר לקרובים להתאבל על הקרובים הרשעים, מוכח שנחלקו במחלוקת האמורה לעיל. ומדברי האחרונים שלאחר השו"ע בסוגיה מובן שאין הכרעה בזה בפוסקים.

לג. מדברי מרן הראי"ה קוק זלה"ה עולה שיש לחלק בדבר בהתאמה למדרגת האדם. שלחסידי יש לשמח באיבוד הרשעה בלבד, אך האדם הפשוט שמחבר בין המושא לנושא ועלול לידבק ברשעה בשל כך, יש לשמח על איבוד הרשע. לד. מהדיון בהלכה עולה היחס לשמחה על מיתת רשעי ישראל, אך לא על של גוים, ואדרבה מכמה מקומות מוכח שיש לבקש איבודם של גוים רשעים ואויבים.

לה. מדברי האר"י ז"ל עולה כי לגוים אין אלא נפש יסודית מג' קליפות טמאות – שאין בהם שום טוב, וכן כתב בתניא ובבאר מים חיים ועוד, אמנם מוכח מכמה נקודות כי גם בנקודות אלו יש ניצוצות קדושה, ודברי האר"י ז"ל באים ביחס לשאר מדרגות הקדושה.

לו. עם זאת אע"פ שיש בגוים ניצוצות קדושה מוכח מהגמ' בבא בתרא באיסור קבלת צדקה מגוים שאין אנו חפצים בתיקונם, ואדרבה "ביבוש קצירה תשברנה".

לז. כן משמע מזוהר פר' פנחס שזוהי כל מטרת הקרבת ע' פרים בחג הסוכות. היינו איבוד הגוים ע"י העלאת הניצוצות הטמונים בהם. וזוהי גם סיבת השמחה בהקרבת קרבנות החג.

לח. ע"פ חידושו של האדמו"ר מלובביטש בספר התניא, מובן כי כל זה דווקא ברשעי האומות, ואילו בחסידיהם המקיימים ז' מצוות בני נח, הרי שמקורם מקלי' נוגה וא"כ אין מקום לומר כי אנו חפצים באיבודם, כמובן.

לט. העולה מהנ"ל, שאף למידה של חסידי ישראל, יש מקום לשמחה על איסוד רשעי ואויבי ישראל שמן האומות, ואין זה סותר לאהבתם בחייהם, מצד הקדושה השבויה שבהם.

היוצא למסקנה

במקומות המסופקים¹⁸ ישנם כמה כללים כיצד יש להכריע.

א. בתרומת הדשן (ח"ב סי' רמא) וכן פסק הרמ"א (בחומ"מ כה, א) הדין הוא שבמקומות המסופקים אין לחלוק על ספרים שנפשטו בכלל ישראל.

ב. יש בראשונים ובאחרונים וכן להלכה (עי' בדברי הרמ"א חומ"מ כה, ב) שיש לפסוק ע"פ הגדול בחכמה ובמניין.

ג. כל מקום שראו האחרונים דברי הראשונים, הלכה כמותם דהלכה כבתראי לאחר ימות אביי ורבא (רמ"א חומ"מ כה, ב. ועי' כמו"כ בשו"ת משנה הלכות ח"ז רפח).

והנה השתדלנו להביא ראיות להלכה מסידור התפילה ומנהג ישראל, וכן ממה שנשקף לנו מדברי האר"י ז"ל שספריו התפשטו בכל ישראל כמכריעים בענייני אמונה והשקפה, ויש אף שדעתם כן גם לגבי ענייני ההלכה המעשית. מלבד זאת, בדורות האחרונים דומה כי אין גדול ממרן הראי"ה קוק זלה"ה בענייני אמונה והשקפה, וכפי שהעיד עליו בעל ה"אמרי אמת" מגור, וכן פשוט לכל מי שמעיין בספרי האמונה העצומים שלו.

כיון שכך נראה כי למסקנה, פשט דברי חז"ל וכן מה שיוצא משורת ההלכה לגבי פטירת הקרובים הרשעים, וכן מלשון הברכות, עולה: כי מצד הדין יש מקום לשמח על איבוד הרשעים מישראל. ולגבי אויבים מישראל שאינם רשעים, בכל השיטות מלבד ס' החסידים שאפשר שמתיר שמחה אך לא לאיד, נשמע שאסרו את השמחה על מפלתו.

לגבי השמחה בנפילת הגוים, משמע מלשון הברכות והתפילות, וכן מתרגומי חז"ל, וממה שנשקף בדברי האר"י ז"ל כי בכל אופן אין להצטער על מפלת רשעי ואויבי אומות העולם. אמנם לגבי חסידיהם המקיימים ז' מצוות בני נח, בוודאי שיש להצטער על אובדנם.

18 עי' בחוברת המצוינת של הגאון הרב אלישע אבינר כללי הוראה בהלכות מסופקות

כל זאת מצד הדין.

אך לגבי אנשי המעלה, ראינו כי ברשעי ישראל אין לו לאדם לשמח אלא מצד ריבוי כבוד שמים וכפי שהורנו מרן הראי"ה קוק זלה"ה. וברשעי האומות, המובן שאף לאנשי המעלה והדעת, אין מקום להצטער כלל, ואדרבה יש שמחה בנפילתם ואובדנם - "כִּן יֵאבְדוּ כָּל אוֹיְבֵי ה' וְאֶהְבֶּיּוּ כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בַּגְּבֻרָתוֹ" (שופטים ה, לא).

וכמובן שכל דברי אלו הם רק כמראה מקום ולא באתי לידי הלכה בזה מצד גדלות המושג וקטנות המשיג- ואתה עשה לך רב.